

**KAIKKINAISEN NAISTEN SYRJINNÄN POISTAMISTA KOSKEVA
KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS**

SUOMEN 8. MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI

Joulukuu 2020

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
ARTIKLAT 1 JA 2E	2
YHDENVERTAISUUSLAKI JA TASA-ARVOLAKI	2
SYRJINNÄN SEURANTAJÄRJESTELMÄ	3
KANSALLINEN IHMISOIKEUSINSTITUUTIO	3
TILASTOINTI (SUOSITUS 23)	4
MAAHANMUUTTAJANAISET (SUOSITUS 31)	4
TILASTOJA JA SELVITYKSIÄ MAAHANMUUTTAJANAISTEN JA PAPERITTOMIEN TERVEYDENHUOLLOSTA (SUOSITUS 31)	6
VAMMAISET NAISET (SUOSITUS 33)	6
ROMANINAISET (SUOSITUS 35)	7
SAAMELAISNAISET (SUOSITUS 37)	8
ARTIKLA 3	9
HALLITUSOHJELMAT JA TASA-ARVO-OHJELMAT	9
SUKUPUOLINÄKÖKULMAN VALTAVIRTAISTAMINEN (SUOSITUS 13)	10
PERUS- JA IHMISOIKEUSTOIMINTAOHJELMAT	11
100 TASA-ARVOTEKOA	11
TASA-ARVOBAROMETRI	12
ARTIKLA 4	12
ARTIKLA 5	12
NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA	12
LAINSÄÄDÄNTÖMUUTOKSET JA POLIITTISET TOIMENPITEET	14
TYTTÖJEN SUKUELINTEN SILPOMINEN (SUOSITUS 17)	17
TUKIPALVELUT	18
Turvakodit (seurantaraportin suositus 6)	18
Seksuaalirikosten uhrien tukipalvelut	19
STEREOTYPIAT JA HAITALLISET KÄYTÄNNÖT (SUOSITUS 15)	20
ARTIKLA 6	22
PARITUS (SUOSITUS 21)	22
SEKSIN MYYMISEEN JA OSTAMISEEN LIITTYVÄ TILASTOTIETO SUOMESSA (SUOSITUS 21)	22
TUKI SEKSIÄ MYYVILLE IHMISILLE	23
PAKKOAVIOLIITTO	24
IHMISKAUPAN VASTAISET TOIMENPITEET	24
Lainsäädännölliset ja poliittiset toimenpiteet	24
Auttamisjärjestelmä (suositus 21)	25
ARTIKLA 7	27
NAISTEN OSALLISTUMINEN POLIITTISEEN JA JULKISEEN PÄÄTÖKSENTEKÖÖN	27
Vaalit	27
Hallituksen sukupuolijakauma	28

VALTION JA KUNTIEN HENKILÖSTÖ	28
TIEDEMAAILMA JA DIPLOMAATTIKUNTA	29
KIRKON HENKILÖSTÖ	29
YKSITYINEN SEKTORI (SUOSITUS 23)	29
ERITYISRYHMIEN OSALLISTUMINEN JULKISEEN PÄÄTÖKSENTEKÖÖN (SUOSITUS 23)	30
KANSALAI SJÄRJESTÖJEN ASEMA JA KANSALAI SVAIKUTTAMINEN	30
ARTIKLA 8	31
ARTIKLA 9	32
ARTIKLA 10	32
KOULUTUS	32
TYÖMARKKINAT (SUOSITUS 25)	34
ARTIKLA 11	35
TYÖELÄMÄN TASA-ARVO	35
SUKUPUOLTEN VÄLINEN PALKKAERO (SUOSITUS 27)	36
TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMINEN (SUOSITUS 27)	37
PERHEVAPAI DEN MUUTOKSISTA	38
MAAHANMUUTTAJ IEN JA MUI DEN VÄHEMMISTÖRYHMI EN ASEMA TYÖELÄMÄSSÄ (SUOSITUS 27)	39
ARTIKLA 12	39
TERVEYDEN EDISTÄMINEN	39
MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖ (SUOSITUS 29)	40
SUKUPUOLEN VAHVISTAMINEN JA STERILISAATIO (SUOSITUS 29)	41
ARTIKLA 13 – 15	42
ARTIKLA 16	42
AVIOLIITTO JA PERHE	42
YLEISSOPIMUKSEN NÄKYVYYS	43
AGENDA 2030 (SUOSITUS 41)	43
MUIDEN SOPIMUSTEN RATIFIOINTI (SUOSITUS 43)	44

JOHDANTO

1. Tämä Suomen hallituksen kahdeksas määräaikaisraportti kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (CEDAW-sopimus) täytäntöönpanosta kattaa ajanjakson helmikuusta 2014 joulukuuhun 2020. Viranomaiset sekä kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat antaneet kahdeksannen määräaikaisraportin luonnosta koskevia lausuntoja raportin valmisteluvaiheessa. Lausuntokierros on toteutettu verkossa lausuntopalvelu.fi -sivustolla.
2. Raportointikaudella on hyväksytty uusi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) ja muutettu naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia (609/1986, tasa-arvolaki), voimaansaatettu Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) sekä toteutettu lukuisia hankekokonaisuuksia kaikkinaisen naisten syrjinnän torjumiseksi ja naisten oikeuksien vahvistamiseksi.
3. Suomi toimitti komitealle seurantaraportin (CEDAW/C/FIN/CO/7/Add.1) helmikuussa 2016 (kohdassa 19 annettujen suositusten täytäntöönpano).
4. Suomea kohtasi maaliskuussa 2020 poikkeuksellinen tilanne COVID-19 -tartuntatautipandemian (COVID-19) vuoksi. Hallitus julisti yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa 16.3. maahan poikkeusolot valmiuslain (1552/2011) 3 § 3. ja 5. kohdan nojalla antaen hallitukselle toimivaltuudet valmiuslain käyttöön. Valmiuslain tarkoitus on poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.
5. Valmiuslaki voi oikeuttaa Suomea poikkeamaan sitä sitovista ihmisoikeussopimuksista. Näin voi kuitenkin olla ainoastaan laissa nimenomaisesti kuvailluissa tilanteissa, jollaisiksi COVID-19:n aiheuttamia poikkeusoloja ei voida laskea. Viranomaiset voivat toteuttaa ihmisoikeussopimusten salliman joustomarginaalin puitteissa vain sellaisia hyväksyttävii rajoituksia, jotka ovat voimassa tilapäisesti ja ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia.
6. COVID-19 -pandemiaan reagointi on tapahtunut pääasiassa tartuntatautilain (1227/2016) säännösten sekä hallituksen antamien rajoitussuosituksen avulla, kuten myös lakimuutosten, asetusten sekä päätösten kautta. Myös valmiuslain suomiin toimivaltuuksiin on turvauduttu ja hallitus on antanut yhteensä 14 niiden käyttöönottoon sekä jatkamiseen liittyvää asetusta. Monenlaisia suosituksia ja ohjeistuksia on annettu koskien iäkästä väestöä ja muita riskiryhmiä, kokoontumisrajoituksia, julkisia tapahtumia, nuoriso- ja kerhotiloja, harrastustiloja, urheilukilpailuja ja -sarjoja, kirjastoja, julkisia tiloja, etätyötä, ravintola-alan toimintaa, työmatkoja, laitoksissa ja sairaaloissa vierailuja sekä vapaa-ajan matkailua Suomessa ja ulkomailla.
7. Päätökset valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käytön sekä poikkeusolojen päättymisestä tulivat säädöksillä voimaan 16.6.2020.

ARTIKLAT 1 ja 2e

Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki

8. Hallitus on helmikuussa 2020 jättämässään perusraportissa (Common Core Document) kertonut toimenpiteistä, joita se on tehnyt syrjinnän vastustamisen ja tasa-arvon edistämiseksi. Perusraportissa kerrotaan myös uudesta yhdenvertaisuuslaista (ks. kohdat 361-364) sekä lain säätämisen yhteydessä säädetyistä muutoksista tasa-arvolakiin (ks. kohdat 368-369). Lisäksi raportissa käydään läpi yhdenvertaisuusvaltuutetun (ks. kohdat 275-278, 368), tasa-arvovaltuutetun (ks. kohdat 275-278) sekä kansallisen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan (ks. kohdat 369-374) tehtävät.

9. Uudella yhdenvertaisuuslailla on laajennettu ja yhtenäistetty syrjintäsuojaa laajentamalla säännösten käyttöalaa sekä täsmennetty syrjinnän määritelmää ja oikeutettua erityiskohtelua. Velvollisuutta tehdä kohtuullisia mukautuksia vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi on laajennettu.

10. Uudistettu yhdenvertaisuuslaki antaa siinä määrätyn perusteiden laajamittaista suojaa kaikenlaista moniperusteista ja risteävää syrjintää vastaan. Tällainen syrjintä voi perustua esimerkiksi ikään, kansallisuuteen tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Kun risteävissä tai moniperusteisissa syrjintätapauksissa on kyse muusta kuin tasa-arvolain mukaisesta syrjinnästä, tapaukset voidaan käsitellä yhdenvertaisuuslakiin pohjautuen. Yhdenvertaisuuslakia voidaan soveltaa myös silloin, kun syrjinnän osaelementtinä on sukupuoleen perustuva syrjintä. Molemmat säädökset tarjoavat näin laajamittaista suojaa kaikkea moniperusteista ja risteävää syrjintää vastaan. Säädökset soveltuvat kaikkeen julkiseen sekä yksityiseen toimintaan, joitain vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta.

11. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön noudattamisessa sukupuoleen perustuva syrjintä kuuluu tasa-arvovaltuutetun toimialaan. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on kuitenkin toimivalta käsitellä asiaa risteävän syrjinnän tilanteissa, kun jokin syrjintäperusteista liittyy sukupuoleen.

12. Uudistetun lainsäädännön myötä naisten syrjintään puuttuminen on viranomaisille helpompaa (suositus 11). Tasa-arvovaltuutettu on kuitenkin huomauttanut, että nimenomaisten, moniperusteista ja risteävää syrjintää ja viranomaisten toimivaltaa koskevien lain säännösten puuttuessa syrjinnän uhrin oikeussuojan saatavuudessa voi olla haasteita, erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten syrjintätapauksissa.

13. Tasa-arvolain syrjinnän yleiskiellolla kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä, joksi luetaan myös seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä sekä käsky tai ohje harjoittaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Syrjinnän erityiskielloissa, joiden rikkomisesta voi vaatia hyvitystä, määritellään lisäksi syrjivä menettely työelämässä, oppilaitoksissa, etujärjestöissä ja tavaroiden tai palvelujen tarjonnassa. Työnantajan ja tavaroiden tai palvelujen tarjoajan

vastatoimet ovat syrjintää. Tasa-arvolain mukaan viranomaisten tulee arvioida kaikkea toimintaansa sukupuolten näkökulmasta ja luoda toimintatavat tasa-arvon edistämiseksi. Tarkistettuun tasa-arvolakiin (1329/2014) sisällytettiin sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellot sekä velvoite ennaltaehkäistä tällaista syrjintää.

14. Myös oppilaitosten ja työnantajan tasa-arvosuunnittelua, mukaan lukien palkkakartoitus, koskevia säännöksiä uudistettiin. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimista edellytetään viranomaisilta, koulutuksen järjestäjiltä, oppilaitoksilta sekä yli 30 henkilöä työllistäviltä työnantajilta.

15. Tasa-arvolakia tarkistettiin myös vuonna 2016 (915/2016), kun lainmukaiseksi oikeussuojakeinoksi hyväksyttiin sovinnon aikaansaaminen sekä kun syrjintä oppilaitoksissa hyväksyttiin syrjinnästä maksettavan hyvityksen perusteeksi. Sovinto perustuu vapaaehtoisuuteen ja vaatii aina molempien osapuolten hyväksynnän. Lainmukaiset hyvityssummat on myös tarkistettu rahan arvon muutoksiin perustuen.

16. Syrjintälautakunta ja tasa-arvolautakunta yhdistettiin 1.1.2015 alkaen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnaksi (ks. peruseraportin kohdat 367-376).

17. Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus ollaan toteuttamassa pääministeri Sanna Marinin hallituksen (10.12.2019-) ohjelman mukaisesti. Lain toimivuutta on tarkasteltu arviointihankkeella, jonka tulokset julkaistiin marraskuussa 2020.

Syrjinnän seurantajärjestelmä

18. Yleiskuvaus syrjinnän seurantajärjestelmästä on annettu peruseraportissa (ks. kohta 378).

19. Raportointijaksolla on laadittu selvityksiä koskien mm. vihapuheen ja häirinnän vaikutuksia vähemmistöryhmiin, vammaisten kokemia syrjintää arjessa sekä työsyryntää. Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja syrjinnän seurantajärjestelmän kautta on selvitetty, millaisissa arkisissa tilanteissa ja missä määrin vammaiset ihmiset kokevat epäoikeudenmukaisuutta ja syrjintää.

Kansallinen ihmisoikeusinstituutio

20. Peruseraportissa mainitaan Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio, ml. Ihmisoikeuskeskuksen sekä sen ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtävät (ks. kohdat 303-312). Ihmisoikeuskeskus seuraa mm. YK:n sopimusvalvontaelinten antamien suositusten täytäntöönpanoa ja tiedottaa niistä laajasti. Ihmisoikeusvaltuuskunta käsittelee mm. laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä ihmisoikeuskysymyksiä. Valtuuskunta vaati vuonna 2018 tekemässään kannanotossa tehokkaampia toimia naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi.

Tilastointi (suositus 23)

21. Henkilötietojen käsittelyä koskeva uusi tietosuojalaki tuli voimaan 1.1.2019 (1050/2018). Tietosuojalaki ei muodosta itsenäistä ja kattavaa sääntelykokonaisuutta, vaan sitä sovelletaan rinnakkain EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 2016/679, GDPR) kanssa.

22. Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaiset viranomaistehtävät on keskitetty tietosuojavaltuutetulle. Valtuutettu voi asettaa yritykselle, yhteisölle tai viranomaiselle uhkasakon tietojen luovuttamista koskevan määräyksensä tehosteeksi. Tietosuojavaltuutetun ja apulaistietosuojavaltuutettujen yhdessä muodostama kolmijäseninen seuraamuskollegio voi määrätä säännösten rikkomisesta hallinnollisen seuraamusmaksun. Käytettävissä on myös lievempiä keinoja, kuten huomautus.

23. EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan etnistä alkuperää koskevat tiedot ovat erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, joiden kerääminen ja muu käsittely on kiellettyä. Tällaisia tietoja saa kuitenkin käsitellä, jos käsittely sallitaan tietosuoja-asetuksessa tai sitä täydentävässä kansallisessa lainsäädännössä. Uudessa henkilötietolaissa henkilötietojen käsittelyedellytyksiin säädetään poikkeuksia tai vapautuksia, kun on kyse sananvapauden turvaamisesta esimerkiksi journalismissa.

24. Tilastokeskus tilastoi Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Henkilöitä voidaan tilastoida myös syntyperän mukaan, joka muiden Pohjoismaiden tavoin tarkoittaa taustatietoa, jossa on yhdistettynä henkilön oma tai vanhempien syntymävaltio. Tietoja maahanmuuttajataustaisesta väestöstä mm. sukupuolen mukaan julkaistaan monissa eri tilastoissa sekä kootusti Tilastokeskuksen Maahanmuuttajat ja kotoutuminen -sivuilla.

25. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kehittää Suomen tietotuotantoa siten, että rekisteri- ja väestöaineistoista on mahdollista erottaa toimintakyky, ikä ja sukupuoli.

26. Kotoutumiseen liittyviä, sukupuoleen perustuvia indikaattoreita on julkisesti saatavilla Kotoutumisen indikaattorit -tietokannassa, jota ylläpitää työ- ja elinkeinoministeriö sekä Tilastokeskus.¹

Maahanmuuttajanaiset (suositus 31)

27. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen, erityisenä kohderyhmänä kotona lapsia hoitavat naiset on huomioitu valtion toisen kotouttamisohjelman (2016–2019) valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa. Ohjelmassa pyrittiin tarjoamaan maahanmuuttajanaيسille parempia opetus- ja koulutusreittejä työelämään, sekä huomattiin tarve kohdistetuille toimille naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan. Ohjelman osana seurattiin muun muassa työllisyys-, työttömyys- ja yrittäjyytilastoja sukupuolen mukaan. Ohjelmaa edelsi valtion ensimmäinen kotouttamisohjelma (2012-2015), jossa keskityttiin erityisesti maahanmuuttajanaisten ja -tyttöjen

¹ <https://kototietokanta.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kotoutumisenindikaattorit>

tukemiseen. Tavoitteena oli maahanmuuttajanaisten kokeman väkivallan tehokkaampi tunnistaminen ja ehkäiseminen.

28. Eduskunnan tarkastusvaliokunta antoi vuonna 2019 julkaistussa kotouttamisen toimivuutta koskevassa mietinnössään useita kannanottoja, joissa vaadittiin muutoksia kotouttamispolitiikkaan. Valiokunta vaati hallitusta laatimaan eduskunnalle kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman toteutettavista uudistuksista. Mietinnön mukaan maahanmuuttajataustaiset naiset tulee asettaa kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi.

29. Hallitus on laatimassa kokonaisvaltaista toimenpideohjelmaa kotouttamistoimien uudistamistarpeista. Yhtenä kotouttamispolitiikan pääkohtana on varmistaa maahanmuuttajanaisten mahdollisuudet osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen.

30. Raportointijaksolla on julkaistu useita maahanmuuttajien asemaan liittyviä selvityksiä ja tutkimuksia, joista monien lähtökohtana on sukupuoli. Tasa-arvoselonteon toimeenpanoon liittyvää väliraporttia varten teetettiin vuonna 2016 esimerkiksi selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta sekä sukupuolten tasa-arvoa edistävästä toimista. Lisäksi turvapaikanhakijoille suunnattua perehdyttämisaineistoa on kehitetty tasa-arvonäkökulmasta, hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2016-2019 mukaisesti. Aineisto on osa suomalaisen yhteiskunnan kurssia, jota turvapaikanhakijat käyvät työ- ja opintotoimintansa aikana. Kurssi on pakollinen kaikille yli 16-vuotiaille.

31. Maahanmuuttajanaisten työllisyysaste on selvästi matalampi kuin sekä maahanmuuttajamiesten että suomalaistaustaisten naisten ja miesten. Ulkomaalaistaustaiset naiset ovat miehiä useammin työelämän ja koulutuksen ulkopuolella perheen varhaisen perustamisen, keskimääräistä suuremman lapsilukumäärän ja lasten kotona hoitamisen seurauksena. Kielitaito parantaa sekä miesten että naisten työllistymistä, mutta on erityisen tärkeää maahanmuuttajanaيسille johtuen heidän yliedustuksestaan palveluammateissa. Maahanmuuttajataustaisista naisista 26,5 prosenttia oli vuonna 2019 osa-aikaisessa työsuhhteessa, kun sama luku suomalaistaustaisilla naisilla oli 20,3 prosenttia.²

32. Nykytilanteen valossa näyttää siltä, että COVID-19:n aikana maahanmuuttajamiesten osuus työttömistä työnhakijoista on isompi kuin maahanmuuttajanaisten. Lopullisten johtopäätösten vetäminen on kuitenkin liian varhaista. On mahdollista, että maahanmuuttajanaiset ovat siirtyneet käytettävissä olevan työvoiman ulkopuolelle maahanmuuttajamiehiä helpommin.

2

https://kototietokanta.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kotoutumisenindikaattorit/Kotoutumisenindikaattorit_tyoll/07seurlnd_tyoll_pxt_11ip.px/?rxid=fa3fdfba-fe29-407d-8863-fff87627611f

Tilastoja ja selvityksiä maahanmuuttajanaisten ja paperittomien terveydenhuollosta (suositus 31)

33. Selvitys paperittomien terveystalvuluista, *Paperittomien oikeudet terveystalvuluihin Suomessa, Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa*, julkaistiin vuonna 2017.

34. THL on selvittänyt paperittomille ja ilman sairausvakuutusta Suomessa asuville henkilöille järjestettävää terveydenhoitoa. Nykyisen lainsäädännön mukaan kaikilla paperittomilla henkilöillä on oikeus kiireelliseen sairaalahoitoon, mukaan lukien synnytykset. Sosiaali- ja terveystalvusteriö ohjeisti 2016–2017 välisenä aikana kuntia tarjoamaan lain vaatimaa kiireellistä sosiaali- ja terveydenhoitoa myös paperittomille henkilöille. Jotkin kunnat ovat tarjonneet lain vaatimuksiin nähden laajempiakin palveluita, etenkin paperittomille lapsille sekä raskaana oleville naisille.

35. Vuonna 2015 julkaistussa tutkimuksessa *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014* tarkasteltiin palveluiden käyttöä erityisesti sukupuolen perusteella.

36. Ulkomaalaistaustaisen väestön hyvinvointiin keskittyvässä FinMONIK-tutkimuksessa tarkasteltiin ulkomaalaisväestön hyvinvointia, terveyttä sekä kokemuksia sosiaali- ja terveystalvuluista. Tietoa kerättiin lisäksi työllisyydestä ja työnhakuun mahdollisesti liittyvistä esteistä, kuten myös mahdollisista syrjinnän kokemuksista. Tieto on käytettävissä ulkomaalaisväestön työ- ja toimintakyvyn ja terveyden edistämiseen sekä sosiaali- ja terveystalvuluiden kehittämiseen. Tutkimustulokset julkaistiin vuonna 2020. THL on tekemässä myös muita väestötutkimuksia.

37. Turvapaikanhakijoiden alkuterveystarkastuksia varten käytössä olevaa toimintamallia on päivitetty ja kehitetty TERTTU-hankkeen avulla. Hanke toteutettiin yhteistyössä Maahanmuuttoviraston kanssa ja se päättyi vuonna 2019.

Vammaiset naiset (suositus 33)

38. Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistus vuonna 2014 paransi huomattavasti vammaisten naisten oikeuksien täytäntöönpanoa. Merkittävimpiä uudistuksia oli vammaisten henkilöiden syrjintäkiellon laajentaminen koko yhdenvertaisuuslain soveltamisalalle. Kohtuullisten mukautusten epääminen luokiteltiin täyttävän syrjinnän tunnusmerkit. Yhdenvertaisuuslain täytäntöönpanoa valvovien viranomaisten mandaatteja myös laajennettiin koskemaan vammaisiin kohdistuvaa syrjintää. Moniperusteista ja risteävää syrjintää vastaan tarjotaan laajamittaista suojaa kohdassa 10 kuvatulla tavalla.

39. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimus (CRPD) tuli Suomessa voimaan vuonna 2016 (suositus 43). Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta (VANE) koordinoi yleissopimuksen täytäntöönpanoa (ks. peruseraportti, kohdat 157–158). Neuvottelukunta hyväksyi (ensimmäisen) yleissopimuksen kansallisen toimintaohjelmansa (2018–2019). Uutta toimintasuunnitelmaa valmistellaan parhaillaan.

40. Toimintaohjelman laatimisen yhteydessä vuonna 2017 toteutetussa kyselyssä ilmeni esimerkiksi, että vammaiset henkilöt pääsääntöisesti kokevat oikeuksiensa toteutuvan melko huonosti, heikoimmin kaikista heidän oikeutensa työhön. Ensisijaisena vammaiset ihmiset pitivät toimia riittävän toimeentulon ja sosiaaliturvan takaamiseksi.
41. Vammaispoliittisen ohjelman 2010–2015 useimmat toimenpiteet onnistuttiin toteuttamaan. Selkeää positiivista kehitystä ilmeni kulttuuri- ja liikuntapalveluiden, koulutuksen sekä kansainvälisen yhteistyön alueilla.
42. Kansallinen ihmisoikeusinstituutio edistää, suojelee ja valvoo lain nojalla vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanoa, yleissopimuksen artiklan 33(2) mukaisesti.
43. Esimerkiksi vuonna 2017 rahoitusta myönnettiin kahdelle hankkeelle, joissa erityishuomion kohteena oli väkivallan uhreina olevan vammaiset naishenkilöt. Hankkeiden toteuttajia olivat Raiskauskriisikeskus Tukinainen sekä Naisten Linja.
44. Valtioneuvoston rahoittama 100 000 euron tutkimushaku avattiin marraskuussa 2020. Haun tarkoituksena on auttaa vammaisten henkilöiden lähisuhdeväkivallan esiintyvyyden kartoittamisessa sekä tuottaa tietoa riskitekijöistä ja palveluiden piiriin pääsemisestä.
45. Eduskunnan oikeusasiamies nimettiin vuonna 2014 YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen lisäpöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi (ks. peruseräraportti, kohta 253). Vammaisten henkilöiden ja lapsen oikeuksien toteutumisen valvonta on oikeusasiamiehen tarkastustoiminnan painopisteitä.

Romaninaiset (suositus 35)

46. Romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 keskeisiä tavoitteita ovat romanien aseman parantaminen ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Ohjelmassa linjataan konkreettisia toimenpiteitä, kuten kansallisen toimeenpanosuunnitelman laatiminen Euroopan neuvoston *Phenjalipe*-strategialle, jonka tarkoitus on edistää romaninaisten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa.
47. THL toteutti 2017–2018 aikana romanien hyvinvoinnista väestötutkimuksen, jossa koottiin kattavaa vertailukelpoista tietoa romaniväestön hyvinvoinnista, terveydestä, toiminta- ja työkyvystä sekä palvelujen käytöstä. Tutkimus suunniteltiin yhteistyössä romaniväestön kanssa.
48. Romaniväestön aseman parantamisessa on kiinnitetty raportointijaksolla myös erityisesti huomiota siihen, että toimenpiteiden pohjaksi saataisiin sukupuolen mukaan eriteltyä tietoa romaneita koskettavista erityiskysymyksistä, muun muassa naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tiedot romanikulttuurin perinnetavat hankaloittavat erityisesti naisten yhteiskunnallista osallistumista. Vähemmistövaltuutetun (nykyinen yhdenvertaisuusvaltuutettu) selvityksen perusteella romaninaiset kokevat kohtaavansa arjessa selvästi romanimiehiä enemmän syrjintää

sekä asumisen että työelämän alueilla. Ympäristöministeriön teettämän selvityksen perusteella romanien yhdenvertaisuus asumisessa on aiempaan nähden vahvistunut.

49. Ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman (2010–2017) arvioidaan parantaneen tietoisuutta ja koordinaatiota romanasioissa valtakunnallisella tasolla. Etenkin opetus- ja varhaiskasvatussektorilla tapahtui huomattavaa edistystä. Erityisiä haasteita tunnistettiin romanien työllistymisessä ja aikuiskoulutuksessa. Ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman osana toteutettiin selvitys romaninaisten kokemasta lähisuhte- ja perheväkivallasta sekä järjestettiin kansainvälinen romaninaisten konferenssi.

50. Lisäksi osana ensimmäistä romanipoliittista ohjelmaa toteutettiin romaninaisvankien kuntouttamisen kehittämishanke, jonka tavoitteena oli ehkäistä romaninaisten uusintarikollisuutta ja puuttua syrjäytymiskierteeseen. Hankkeella lisättiin rikosseuraamusalan henkilöstön tietoisuutta romanikulttuurista ja romaniyhteisön tietämystä rikosseuraamukseen liittyvistä käytänteistä. Tavoitteena oli myös luoda romaninaisvangeille yhdyshenkilöverkosto, jonka kautta romaninaisia voitaisiin tukea heidän vapauduttuaan.

Saamelaisnaiset (suositus 37)

51. Hallitus käynnisti vuonna 2017 saamelaisasioita käsittelevän totuus- ja sovintomenettelyn saamelaiskäräjien aloitteesta. Lisäksi hallitus jatkaa työtä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi.

52. Kaudella 2016–2019 saamelaiskäräjien yhteensä 24 jäsenestä ja varajäsenestä 10 on naisia, mukaan lukien puheenjohtaja. Nykyisistä jäsenistä ja varajäsenistä 12 (25) on naisia. Myös saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston puheenjohtaja on nainen.

53. Saamelaislasten, -nuorten ja -perheiden omakielisten palveluiden saatavuutta tutkittiin Suomessa vuonna 2016 lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla (LAPE). Oikeudet omakielisiin palveluihin ovat toteutuneet huonosti. Saamelaisten kotiseutualueella tilanne on hieman parempi kuin sen ulkopuolella; kotiseutualueellakin kielikohtaiset erot ovat kuitenkin suuria. Kaikista heikoin tilanne on koltansaamenkielisillä.

54. Saamenkielisten äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden puutteeseen on kiinnitetty huomiota myös hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta 2017 ja sen tausta-aineistoon kuuluvassa Saamebarometrissä. Kertomuksen mukaan laadukkaiden ja asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuutta kaikilla kolmella saamen kielellä tulisi parantaa. Keinoja tähän voisivat olla esimerkiksi rekrytointi- ja virantäyttökäytäntöjen sekä ammattihenkilöstön saamen kielen taidon kehittäminen.

55. Lapin ensi- ja turvakoti ry on toteuttanut oikeusministeriön rahoittamaa hanketta, jonka tarkoituksena on lisätä tietoisuutta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta ilmiönä sekä Lapissa tarjolla olevista apu- ja tukipalveluista. Uhrien oikeuksista kertova opas on lisäksi julkaistu saamen kielellä.

56. THL toteutti vuonna 2016 niin sanottuja etäturvakoteja koskevan hankkeen, jonka tavoitteena oli luoda malli etäturvakotitoiminnan toteuttamiseksi harvaan asutuilla alueilla. Kyseisen turvakodin etäyksikkö sai vuoden 2017 alusta alkaen valtion rahoituksen, ja yksikköjen määrää on tarkoitus kasvattaa harvaan asutuilla alueilla.

57. Saamelaiskäräjät on nostanut esille, että saamelaisten kotiseutualueella ei ole ainuttakaan perheväkivallan uhreiksi joutuneille tarkoitettua turvakotia. Pitkä matka turvakotiin voi tosiasiallisesti estää sen, että väkivallan uhri saisi viipymättä apua ja turvaa.

ARTIKLA 3

Hallitusohjelmat ja tasa-arvo-ohjelmat

58. Sukupuolten tasa-arvo on keskeinen yhteiskunnallinen arvo sekä päämäärä Suomessa. Suomi sijoittuu toistuvasti kärkipaikoille eri valtioiden tasa-arvotilannetta koskevissa vertailuissa. EU-valtioiden välisessä tasa-arvoindeksissä Suomi sijoittui vuonna 2020 neljänneksi ja saavutti 74,7 pistettä (max 100). Suomi ylitti EU:n keskiarvon lähes 7 pisteellä. Vuosien 2010 ja 2020 välillä pistemäärä kuitenkin kasvoi vain 1,6 pisteellä. Tästä kasvusta suurin osa on tapahtunut vuoden 2017 jälkeen (1,3 pistettä). Suomen tasa-arvokehitys on hitaampaa kuin monessa muussa EU-valtiossa.

59. Säädöspohjan naisten ja miesten väliselle tasa-arvolle muodostavat Suomen perustuslaki sekä tasa-arvolaki. Lainsäädännön lisäksi, jokainen hallitus vuodesta 2003 lähtien on laatinut tasa-arvo-ohjelman. Hallituksen uusin tasa-arvo-ohjelma ajalle 2020–2023 hyväksyttiin huhtikuussa 2020.

60. Sukupuolten tasa-arvoa sekä naisten oikeuksia edistetään laajasti myös nykyisessä hallitusohjelmassa.³ Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Hallitus pyrkii kunnianhimoisesti parantamaan tasa-arvoa yhteiskunnan eri osa-alueilla. Erityinen huomio on työelämän ja perheiden tasa-arvon parantamisessa.,

61. Hallitusohjelma sisältää myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevia toimenpiteitä. Ohjelman mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ihmisoikeusperustaista ja se pyrkii systemaattisesti edistämään sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täysimääräistä toteutumista. Jatkotoimia Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa varten myös on edistettävä ja vahvistettava. Lisäksi edistetään YK:n turvallisuusneuvoston Naiset, rauha ja turvallisuus -päättöslauselman (nro 1325) mukaisesti naisten osallistumista rauhanneuvotteluihin, rauhanrakentamiseen ja jälleenrakentamiseen sekä naisten sekä tyttöjen oikeuksien turvaamista.

³ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>

62. Hallitusohjelman mukaan naisten edellytyksiä suorittaa vapaaehtoinen asepalvelus ja palvelu Puolustusvoimissa parannetaan. Osatyökykyisten, vaikeasti työllistyvien ja maahanmuuttajien osallistumista työmarkkinoille lisätään.

63. Tämänhetkinen tasa-arvo-ohjelma kokoaa yhteen hallituksen päätoimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Ohjelma sisältää yli 50 toimenpidettä, joiden toimeenpanemisesta kaikki ministeriöt sekä ministerit vastaavat omilla hallinnonaloillaan. Ohjelman toimenpiteillä edistetään laajasti sukupuolten tasa-arvoa työelämässä ja monilla muilla alueilla. Tavoitteena on, muun muassa, lisätä palkka-avoimuutta lainsäädännön keinoin sekä toimeenpanna laajuudeltaan merkittävä perhevapaaudistus.

64. Hallitusohjelman 2011–2015 painopisteitä olivat tasa-arvo ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen osaksi kaikkea valtioneuvoston päätöksentekoa. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015 sisälsi muun muassa tasa-arvolainsäädäntöä, työelämää, koulutusta, väkivallan torjuntaa sekä tasa-arvotyötä koskevia toimenpiteitä. Hallituskaudella 2011–2015 tärkeä avaus tasa-arvon edistämässä talouspolitiikan alueella oli valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen toteuttama selvitys veropoliittisten uudistusten vaikutuksista naisten ja miesten taloudelliseen tasa-arvoon.

65. Hallitusohjelmassa 2015–2019 painotettiin tasa-arvoa Suomen vahvuutena. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2016–2019 jatkettiin sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtionhallinnossa. Tasa-arvo-ohjelman loppuraportin mukaan suurin osa ohjelman toimenpiteistä saavutettiin hyvin, edistysaskelten ollessa paikoin hyvinkin merkittäviä. Esimerkiksi turvakotien rahoitusta nostettiin 2015–2020 välisenä aikana 95 prosenttia, mikä kasvatti turvakotien paikkamäärää yhteensä 85 prosentilla. Lisäksi perustettiin maanlaajuinen, vuorokauden ympäri auttava puhelin sekä avattiin matalan kynnyksen palvelu seksuaalisen väkivallan uhreille.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen (suositus 13)

66. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista valtioneuvoston työssä on tehostettu asettamalla ministeriöille konkreettisia valtavirtaistamisen rakenteisiin ja toimenpiteisiin liittyviä tavoitteita. Valtavirtaistamisella varmistetaan, että sukupuolinäkökulma ja tasa-arvoaikutukset huomioidaan kaikessa päätöksenteossa. Valtavirtaistamisen kehittämistyötä on tehty myös kunnissa.

67. Esimerkiksi vuoden 2019 hallituksen esityksistä 18 prosentissa on jollain tavalla mukana sukupuolinäkökulma. Vuonna 2018 vastaava luku oli 21 prosenttia.

68. Kansalaisjärjestöt ovat huomauttaneet, että hallitus on edelleen antanut sellaisia naisten päivittäiseen elämään vaikuttavia esityksiä, joissa sukupuolinäkökulmaa ei ole otettu huomioon ollenkaan tai vain lyhyesti.

69. Hallitusten esitysten ennakkotarkastus on aloitettu tammikuusta 2018 alkaen oikeuskanslerin aloitteesta. Tavoitteena on näin tehostaa laillisuusvalvontaa. Ennakkotarkastus on tärkeä keino varmistaa proaktiivisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista perustuslain 108

§:ssä tarkoitetulla tavalla. Näin voidaan kiinnittää paremmin huomiota myös esitetyn lainsäädännön sukupuolivaikutuksiin.

70. Jokaisessa ministeriössä on vuodesta 2012 lähtien toiminut tasa-arvotyöryhmä, jonka tehtävänä on sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen suunnittelu, koordinointi ja seuranta sekä ministeriöiden henkilöstön tasa-arvo-osaamisen vahvistaminen. Ministeriöt ovat laatineet omat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa, joiden avulla toteutetaan hallituksen tasa-arvo-ohjelman periaatteita sekä edistetään tasa-arvoa suunnitelmallisesti.

71. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö koordinoi valtavirtaistamistyötä, tarjoaa koulutusta ja räätälöi tukea eri hallinnonaloille. THL julkaisi vuonna 2017 neljä tietokoostetta, jotka sisältävät tietoa sukupuolivaikutusten arvioinnista hallitusohjelman keskeisissä teemoissa.

72. Vuonna 2014 toteutetun arvioivan selvityksen mukaan suomalaisen mallin heikkouksina pidetään yksinkertaistavaa näkemystä sukupuolesta ja epätasa-arvosta, valtavirtaistamisen toteuttamista keskittymällä liikaa tekniseen suorittamiseen sekä tasa-arvotavoitteiden näkymättömyyttä.

Perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmat

73. Parhaillaan valmistelussa on Suomen kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma (2020–2023), joka pyritään ottamaan käyttöön alkuvuotena 2021. Ohjelma keskittyy perus- ja ihmisoikeusindikaattoreihin. Indikaattorit pyritään pohjaamaan YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston malliin, jolla seurataan ja arvioidaan rakenteita, prosesseja sekä lopputuloksia. Valmistelutyöstä vastaa vuonna 2020 asetettu asiantuntijaryhmä ja sitä ohjaa kolmannelle kaudelleen asetettu valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto.

100 tasa-arvotekoa

74. 100 tasa-arvotekoa -hanke (2016–2017) juhlisti Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuotta edistämällä tasa-arvoa konkreettisilla teoilla ja erityisesti nostamalla naisten näkyvyyttä juhlavuoden ohjelmassa. Hanke oli Naisjärjestöjen Keskusliiton ja tasa-arvoasian neuvottelukunnan järjestämä. Vuosina 2018-2019 tasa-arvotekoa vahvistettiin edelleen.

75. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti esimerkiksi ”Liikunnan 100 tasa-arvotekoa” -kampanjan, jonka tarkoituksena oli edistää tasa-arvoa johtamisessa ja liikunta-aloilla sekä tukea tasa-arvotekoa urheilussa ja liikunnassa. Suomen ulkomaiden edustustot ja ulkoministeriön osastot osallistuivat hankkeeseen 150 tasa-arvotekolla. Suuret tiedotusvälineet lisäsivät naisia ja sukupuolten tasa-arvoa koskevien uutisten määrää sekä ottivat käyttöön sukupuolineutraaleja ammattinimikkeitä. Kuntaliitto suositteli kunnille eurooppalaisten naisten ja miesten paikallishallinnon tasa-arvon peruskirjan hyväksymistä ja sen tehokasta toimeenpanoa. Liitto julkaisi peruskirjasta myös oppaan.

Tasa-arvobarometri

76. Tasa-arvobarometrilla selvitetään sukupuolten tasa-arvon kehitystä ja tasa-arvoon liittyviä asenteita sekä kokemuksia tasa-arvon toteutumisesta elämän eri osa-alueilla, kuten työpaikoilla, oppilaitoksissa sekä perheissä. Vuoden 2017 tasa-arvobarometri on järjestyksessä kuudes ja se kehitettiin aiempaa sisällyttävämmän ja risteävämmän sukupuolikäsityksen pohjalta. Tuloksia analysoitiin muun muassa risteävästä näkökulmasta. Uuden barometrin valmistelu alkaa vuonna 2021.

77. Sukupuolten tasa-arvon kehityksessä ja asenteissa sukupuolten tasa-arvoa kohtaan on barometrin mukaan tapahtunut hidasta muutosta. Naisten ja miesten käsitykset tasa-arvon toteutumisesta eroavat toisistaan: lähes puolet miehistä mutta vain viidennes naisista arvioi, että miehet ja naiset ovat Suomessa tasa-arvoisia. Miehet kokevat yhteiskunnan jo melko tasa-arvoiseksi, kun taas naisten mielestä tasa-arvossa on edelleen parantamisen varaa. Naisilla on miehiä enemmän kokemuksia epätasa-arvoisesta kohtelusta työelämässä.

78. Naisista 38 prosenttia ja miehistä 17 prosenttia on kokenut seksuaalista häirintää kahden viime vuoden aikana. Yli puolet alle 35-vuotiaista naisista oli kokenut seksuaalista häirintää kahden viime vuoden aikana. Naiset ovat kokeneet häirintää pääosin miesten taholta; miehet sen sijaan ovat kokeneet häirintää sekä naisten että toisten miesten taholta.

79. Palkansaajista noin kolmanneksen mielestä sukupuolivähemmistöön kuuluva kokisi todennäköisesti syrjintää heidän työpaikallaan. Opiskelijoista kolmasosa taas koki, että opetusmateriaaleissa esiintyy sukupuolistereotyyppioita.

ARTIKLA 4

80. Artiklan osalta viitataan aiempiin määräaikaissäraportteihin.

ARTIKLA 5

Naisiin kohdistuva väkivalta

81. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan esiintyvyyttä koskevaa viranomaistietoa kerätään valtakunnallisesti poliisin tietoon tulevien rikosten kautta sekä henkirikosten seurantajärjestelmän avulla. Tilastokeskus kokoaa tietoa yhdistämällä sekä poliisilta saatua tietoa väkivalta- ja seksuaalirikoksista, että väestörekisteritietoa sukupuolittain ja iän perusteella niin tekijöiden kuin uhrienkin suhteen. Tilastokeskuksen mukaan perheväkivallan esiintyvyys kasvoi keväällä 2020 verrattuna edelliseen vuoteen, johtuen COVID-19:n aiheuttamasta poikkeustilanteesta.

82. Sisäministeriön toimeksiannosta on toukokuussa 2018 julkaistu selvitys turvallisuuden toteutumisesta Suomessa eri sukupuolten ja väestöryhmien kannalta. Suomi on useilla mittareilla maailman turvallisin maa, mutta turvattomuutta aiheuttavat asiat jakautuvat eriarvoisesti sukupuolten välille.

83. Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) teettämän selvityksen mukaan Suomi kuuluu niiden neljän EU-maan joukkoon, joissa lähisuhdeväkivalta on kaikkein yleisintä. Lähes kolmannes naisista Suomessa on kokenut nykyisen tai entisen kumppanin käyttämää väkivaltaa. Selvityksen mukaan maahanmuuttajataustaiset ja vammaiset nuoret kokevat muita nuoria enemmän väkivaltaa ja sen uhkaa. Myös vammaiset naiset ja maahanmuuttajanaiset kokevat väkivaltaa 2–3 kertaa valtaväestön naisia todennäköisemmin. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskauksen uhriksi on lähes kaksinkertainen verrattuna kantaväestön naisiin.

84. Poliisi pyrkii ennalta estävän toimintansa kautta tavoittamaan myös maahanmuuttajanaiset. Poliisin ennalta estävän toiminnan strategia vuosille 2014-2018 otti huomioon vuorovaikutuksen vähemmistöryhmien kanssa ja osaamisen kehittämisen ryhmiin liittyvissä erityiskysymyksissä. Vuosien 2019-2023 strategia vahvistaa erityisesti eri väestöryhmien turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta ennalta ehkäisevällä poliisityöllä. Joutsenon vastaanottokeskuksessa on vuosina 2016–2017 toiminut Hapke3-hanke, joka keskittyi kehittämään vastaanottokeskusten kykyä tukea väkivaltaa ja hyväksikäyttöä kokeneiden naisten hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä.

85. Vuonna 2013 tehtiin selvitys, jolla kartoitettiin romaninaisten kokeman lähisuhde- ja perheväkivallan erityispiirteitä ja tuotettiin kehittämissuosituksia.⁴ Selvityksen mukaan naisiin kohdistuva väkivalta jää romaniyhteisössä piiloon ja romaninaisten apuun hakeutumiselle on lukuisia esteitä, kuten yhteisön toiminta konfliktitilanteissa ja romaninaisen asema hierarkiassa miehen alapuolella. Turvakotien ja muiden tukipalvelujen merkitys romaninaisille on suuri. THL on tätä varten julkaissut Tiedä ja toimi -kortin otsikolla ”Turvakotipalvelut lähisuhdeväkivaltaa kokeneille romaninaisille”. Tiedä ja toimi -kortit sisältävät tiiviin kuvauksen aiheestaan, ja ne ovat tarkoitettu tukiaineistoksi erityisesti kuntien luottamus- ja virkamiesjohdolle sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille.

86. Ihmisoikeusliitto julkaisi vuonna 2016 laajan selvityksen kunniakäsitteisiin liittyvästä väkivallasta ja sen yhteisöllisistä piirteistä Suomessa. Selvitystä rahoitti neljä ministeriötä. Lisäksi maahanmuuttoviraston maahanmuuttoyksikön työntekijöille on järjestetty kunniaväkivaltaan liittyvää koulutusta. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma (ks. kohta 91) sisältää useita toimia kunniaväkivallan torjumiseksi.

87. Ihmisoikeusliitto on nostanut esiin huolen Jehovan todistajien yhteisössä tapahtuvista seksuaalirikoksista, joita ei saateta viranomaisten tietoon. Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt Jehovan todistajilta selvitystä tavoista käsitellä rikosepäilyjä yhteisön sisällä. Lapsiasiavaltuutettu jätti vuonna 2017 aloitteen opetus- ja kulttuuriministeriölle uskonnonvapauslaissa säädetyn asiantuntijalautakunnan tehtävän muuttamisesta niin, että lautakunta voisi arvioida uskonnollisen yhdyskunnan toimintaa myös yhdyskunnan rekisteröitymisen jälkeen.

⁴ Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:33

Lainsäädäntömuutokset ja poliittiset toimenpiteet

88. Suomi ratifioi vuonna 2015 Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus).

89. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE), joka on Istanbulin sopimuksessa tarkoitettu yhteensovittamiselin, aloitti toimintansa vuoden 2017 alussa (seurantaraportin suositus 2). Toimikunnan yhteyteen on perustettu pääasiassa kansalaisjärjestöistä koostuva työryhmä.

90. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2018-2021 koostuu yhteensä 46 toimenpiteestä, muun muassa seksuaalisen väkivallan uhreille tarkoitettujen tukikeskusten lisääminen, turvakotien alueellisen saavutettavuuden parantaminen, vammaisten henkilöiden kokemaan väkivaltaan liittyvän tutkimuksen toteuttaminen ja uhrien sensitiiviseen kohtaamiseen sekä traumatuntemukseen liittyvän koulutuksen tarjoaminen lainvalvontaviranomaisille (seurantaraportin suositus 1). Viimeisimmän toimeenpanosuunnitelmaan liittyvän seurannan yhteydessä (2020) toimenpiteistä yli 40 on jo toteutettu.

91. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO) julkaisi Suomea koskevan ensiraporttinsa syyskuussa 2019⁵ ja sen osapuolten komitea antoi suosituksensa tammikuussa 2020.

92. Hallitusohjelman yhtenä päämääränä on laatia naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma. Oikeusministeriö nimitti tammikuussa 2020 poikkihallinnollisen työryhmän valmistelemaan ohjelmaa, joka julkaistiin lokakuussa 2020. Torjuntaohjelman toteutus jatkuu työryhmän valvomana kevääseen 2023 saakka, ja siitä tullaan laatimaan myös ulkoinen arviointi.

93. Oikeusministeriö on hallitusohjelman mukaisesti myös perustamassa itsenäistä naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijan tehtävää, jonka on määrä alkaa vuonna 2021.

94. Viranomaisten vaitioloa koskevia säännöksiä muutettiin vuonna 2015 siten, että viranomaisille ja muille toimijoille annettiin oma-aloitteinen oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot. Muutoksen tarkoituksena oli lisätä viranomaisten mahdollisuuksia ennaltaehkäistä ja estää perhe- ja lastensurmia ja perheväkivaltaa parantamalla viranomaisten ja muiden toimijoiden välistä tietojenvaihtoa.

95. Lähestymiskiellon hakeminen on vuoden 2016 alusta lukien muuttunut tuomioistuinmaksulain (1455/2015) mukaan maksulliseksi niissä tapauksissa, joissa kieltoa ei myönnetä. Maksullisuutta on perusteltu sillä, että asiaryhmän maksulliseksi saattaminen saattaisi vähentää kiusantekomielessä tehtyjä hakemuksia, jollaisia saattaa liittyä esimerkiksi huoltajuusriitoihin.

⁵ <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>

96. Hallitusohjelmaan perustuva työryhmä nimitettiin maaliskuussa 2020 arvioimaan laajakantoisesti erilaisia keinoja parantaa lähestymiskiellon tehokkuutta, vähentää lähestymiskieltojen rikkomisia sekä erityisesti lisätä lähisuhdeväkivallan uhrien turvallisuutta. Nimityksen taustalla on myös GREVIO:lta saadut suositukset. Työryhmän toimikausi päättyi kesäkuussa 2021.

97. Vuonna 2016 tuli voimaan laki rikosuhrimaksusta (669/2015), jonka perusteella rikoksentehtäjiltä perittävällä maksulla kasvatetaan rikoksen uhrien tukipalveluihin kanavoitavaa valtion rahoitusta. Vuonna 2019 oikeusministeriö myönsi Rikosuhripäivystykselle 4 105 000 euroa valtionavustusta uhridirektiivin mukaisten uhrien yleisten tukipalveluiden tuottamiseen. Rikosuhrimaksujen tuottoja käytetään Istanbulin sopimuksen mukaisesti lähisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kokeneita varten myös 24/7 toimivan auttavan puhelimen, Nollalinjan, rahoittamiseen. Vuonna 2020 rahoituksen suuruus oli 725 000 euroa. Hallitus on esittämässä Nollalinjalle lisärahoitusta käynnistääkseen pilottihankkeena chat-palvelun, jolla parannettaisiin tuen piiriin pääsyä erityisesti pandemian aikana.

98. Fyysinen seksuaalinen ahdistelu on säädetty lainsäädännöllä rangaistavaksi ja vainoaminen on kriminalisoitu. Kaikki aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset, seksuaalista ahdistelua lukuun ottamatta, on siirretty virallisen syytteen alaisiksi. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on kiinnitetty runsaasti huomiota rikoslain esitöissä, joten lainsäädäntöä voidaan pitää sukupuolisensitiivisenä sukupuolineutraaleista sanamuodoista huolimatta.

99. Rikoslakiin on lisätty uusi säännös törkeästä lapsenraiskauksesta ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistusta on korotettu. Säännöksen lähtökohtana on, että lapsi ei voi koskaan antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen aikuisen kanssa. Muutokset tulivat voimaan vuonna 2019.

100. Raikausta koskevien rangaistussäännösten soveltaminen ei edellytä käytännössä väkivaltaa, uhkausta eikä esimerkiksi uhrin fyysistä puolustautumista. Säännökset on muotoiltu niin, että ne kattavat asiallisesti tilanteet, joissa sukupuoliyhteyteen ei ole uhrin suostumusta. Oikeuskäytännössä noin puolet tapauksista on sellaisia, joissa väkivalta ei ole ollut millään tavoin esillä. Säännöksiä sovelletaan myös suljettujen laitosten asukkaisiin.

101. Raikausrikossäännöksiä uudistettiin jo vuonna 2014. Säännösten tarkoitus oli korostaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavien tekojen paheksuttavuutta määrittelemällä ne raikauksiksi. Sukupuoliyhteys vastoin toisen tahtoa säädettiin rangaistavaksi raikauksena aina, kun teossa käytetään väkivaltaa tai kun uhria uhataan vaikkakin vain vähäisellä väkivallalla. Raikauksena rangaistavaksi säädettiin myös teot, joissa toinen pakotetaan sukupuoliyhteyteen käyttämällä muuta kuin väkivaltaa sisältävää uhkausta. Rangaistavuuden ulkopuolelle jäivät kuitenkin sellaiset teot, joissa väkivalta katsotaan siinä määrin vähäiseksi, ettei se riitä murtamaan uhrin tahtoa.

102. Oikeusministeriö asetti vuonna 2019 työryhmän valmistelemaan seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamista. Lakiuudistuksen päämääränä on muuttaa rikoslakia niin, että raiskauksen määritelmä perustuu suostumuksen puuttumiseen sekä arvioida seksuaalista ahdistelua koskevaa säännöstä.

103. Syyttäjälaitoksessa toimii erityinen naisiin ja lapsiin kohdistuneisiin rikoksiin erikoistunut syyttäjryhmä ja myös muita kyseisiin rikoksiin lähemmin perehtyneitä syyttäjiä. Erikoissyyttäjryhmän tehtäviin kuuluu muun ohessa muiden syyttäjien kouluttaminen, neuvominen ja opastaminen esitutkintaan, syyteharkintaan ja syytteen ajamiseen liittyvissä kysymyksissä. Syyttäjälaitoksen organisaatiouudistus lisää aihealueeseen erikoistuneiden syyttäjien lukumäärää.

104. THL avasi vuonna 2019 sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille sekä poliiseille suunnatun ”Luo luottamusta – Puutu väkivallasta” -verkkokoulutuksen lähisuuhdeväkivallasta sekä naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Koulutuksen on sitemmin suorittanut yli 3 000 ammattilaista.

105. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) uudistettiin vuonna 2019. Laissa edellytetään lapsen suojelemista väkivallalta ja siitä, että tämä on otettava huomioon ratkaistaessa lapseen liittyviä asioita (suositus 39c). Jo aiempi laki edellytti, että lapsen huoltajuutta koskeva asia on ratkaistava lapsen edun mukaisesti, mikä merkitsee, että perheessä ilmi tullut väkivallasta on otettava huomioon huoltajuudesta päätettäessä. Perheessä esiintyvän henkisen ja fyysisen väkivallan huomioon ottamista huoltajuus- ja tapaamisoikeuspäätöksissä tullaan korostamaan myös alan viranomaisten koulutuksessa ja ohjeistuksessa. Vuonna 2020 on nimitetty asiantuntijatyöryhmä, jonka tehtävänä on laatia viranomaisille ohjeistuksia siitä, miten toimia lapsen kuulemistilanteessa ja kuinka ottaa asiantuntija-arvioita laadittaessa huomioon kaikenlainen perheessä havaittu väkivallasta tuomioistuimien huoltajuusjutuissa.

106. Poliisiammattikorkeakoulun tekemän tutkimuksen mukaan poliisi tarvitsee koulutusta lainsäädännöstä liittyen lähisuhteen määritelmään ja lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuteen. Poliisin toimintaa kehitetään tutkimuksen perusteella. Poliisi on mukana hankkeessa, jossa kehitetään ja toteutetaan poliisille sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille tarkoitettua verkkopohjasta koulutuspakettia lähisuuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseen, kohtaamiseen, puuttumiseen sekä uhrien ohjaamiselle palveluiden piiriin. Poliisiammattikorkeakoulu vastaa koulutuksen suunnittelusta poliisin täydennyskoulutuksen osalta.

107. Poliisihallitus on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisevän työn ja tutkimisen tehostamiseksi julkaissut kesäkuussa 2020 ohjeen ”Poliisin toiminta perhe- ja lähisuuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa”.

108. Poliisi ottaa laajasti huomioon vammaiset henkilöt kaikessa toiminnassaan. Asiaa käsitellään jo poliisin peruskoulutuksessa sekä erilaisissa seminaareissa, joissa teemana ovat arkaluontoiset poliisiasiat, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, lähisuuhdeväkivallasta tai ihmisoikeudet (suositus 33).

109. Sovittelun käyttö lähisuhde- ja perheväkivaltatapauksissa on aina vapaaehtoista. Sovittelu vaatii erityistä harkintaa, kun sitä käytetään seksuaali- ja väkivaltarikoksissa, vakavissa ja törkeissä rikoksissa sekä toistuvissa rikoksissa. Ainoastaan poliisi tai syyttäjä voi ohjata sovitteluun rikostapauksia, joihin liittyy lähisuhdeväkivaltaa. Mitään rikostyyppiä ei ole lainsäädännössä rajattu sovittelun ulkopuolelle.

110. Vuonna 2017 sovitteluun ohjattiin 14 471 rikostapausta, joista 2 482 (16 %) liittyi terveyteen tai henkeen kohdistuviin rikoksiin lähisuhdeväkivallan yhteydessä. Sovitteluun ohjatuissa lähisuhdeväkivaltatapauksissa 72 prosenttia epäillyistä rikkojista oli miehiä ja 28 prosenttia naisia. Uhreista 69 prosenttia oli naisia ja 31 prosenttia miehiä. Valtaosa lähisuhdeväkivaltatapauksista (87 %) ohjattiin sovitteluun poliisin toimesta. Ohjauksista 13 prosenttia teki syyttäjä.

Tyttöjen sukuelinten silpominen (suositus 17)

111. Tyttöjen sukuelinten silpominen (FGM) on rangaistavaa pahoinpitelynä tai törkeänä pahoinpitelynä. Teon rangaistavuus ei rajoitu itse silpomistekoon, vaan myös erilaiset osallisuuden muodot ovat rangaistavia. Vaikka lainsäädäntö aiheesta on yksiselitteinen, FGM-tapauksista ei ole annettu tuomioita. Korkein oikeus on tapauksessa KKO 2008:93 ottanut kantaa naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavuuteen. Eduskunta hyväksyi marraskuussa 2020 lakivaliokunnan mietinnön, jossa edellytettiin valtioneuvoston ryhtyvän mahdollisimman ripeästi toimenpiteisiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttämiseen rikoslaisissa. Mietinnössä edellytettiin lakimuutosta kuluvan vaalikauden aikana. Toimenpiteet ovat valmistelussa oikeusministeriössä.

112. Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelman 2012–2016 lähtökohtana oli, että silpominen on kaikissa muodoissaan ihmisoikeusloukkaus. Toimintaohjelma pyrki ammattihenkilöstön osaamisen ylläpitämiseen ja kehittämiseen, asenteisiin vaikuttamiseen ja tutkimuksen edistämiseen.

113. Ohjelman loppuarvioinnin mukaan terveydenhuollon ammattilaiset tiesivät varsin hyvin, mistä naisten sukuelinten silpomisessa on kyse, mutta opetusalan ammattilaiset ja poliittiset päättäjät tunsivat asiaa vain osittain. Kaikki ammattihenkilöt toivoivat lisää koulutusta aiheesta. Toimintaohjelmassa suositeltuja toimenpiteitä oli jo ryhdytty toteuttamaan aktiivisesti ammattilaisten keskuudessa.

114. Ohjelmaa päivitettiin vuonna 2019 uudella tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista estävällä toimintaohjelmalla, joka sisältää toimenpidesuosituksia käytännön ehkäisemiseksi ja sen läpikäyneiden naisten ja tyttöjen tukemiseksi. Tietoa toimintasuunnitelmasta levitetään aktiivisesti. Lyhyen aikavälin tavoitteena on, että Suomessa asuvia ja oleskelevia tyttöjä ei silvota eikä lähetetä Suomesta ulkomaille silvottavaksi. Monien Suomessa jo toteutettujen hyvien silpomista estävien käytänteiden lisäksi on esitetty aiempaa vahvemmin toimia, joilla edistetään silpomisen läpikäyneiden tyttöjen ja naisten hyvinvointia sekä parannetaan heille tarjottavien palvelujen laatua ja saatavuutta.

115. Sosiaali- ja terveysministeriö ja THL ovat lisäksi vuodesta 2012 lähtien järjestäneet vuosittaisen tapaamisen keskeisille toimijatahoille. THL on kerännyt tietoa tyttöjen sukuelinten silvonnan esiintyvyydestä useilla väestötutkimuksilla sekä laatinut arvion sellaisten silpomisuhan alla olevien tyttöjen lukumäärästä Suomessa. Yksi aiheelle omistettu keskustelufoorumi on Ihmisoikeusliiton johtama FGM-verkosto.

116. Maahanmuuttovirasto ja vastaanottokeskukset kehittävät jatkuvasti omaa toimintaansa, jotta tyttöjen sukuelinten silpominen tunnistettaisiin ja osattaisiin toimia naisten ja lasten edun mukaisesti turvapaikkaprosessissa ja maahanmuuttoasioissa. Uudistettuun maahanmuuttajien alkuterveystarkastusmalliin sisältyy sukuelinten silvonnasta kysyminen ja tiedon antaminen kaikille turvapaikanhakijoille (TERTTU-hanke).

117. Suomessa jokaiselle raskaana olevalle naiselle annetaan äitiyskortti, jota käytetään hoitohenkilöstön tietojenvaihdon välineenä. Tiedot naisen sukuelinten silpomisesta merkitään korttiin, kuten myös Syntyneiden lasten rekisteriin kotimaisissa synnytyssairaaloissa. Näin varmistetaan, että kaikki raskaana olevat naiset saavat tietoa silpomisesta, silpomisen uhrit saavat asianmukaista ja oikea-aikaista hoitoa ja että silvonnan esiintyvyyttä Suomessa voidaan tarkkailla.

Tukipalvelut

Turvakodit (seurantaraportin suositus 6)

118. Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (1354/2014) tuli voimaan vuoden 2015 alusta, jolloin turvakotipalvelujen rahoitus siirrettiin kunnilta valtion vastuulle ja rahoituspohjasta tuli aiempaa vakaampi. Turvakotitoiminnan rahoitus on noussut merkittävästi raportointijaksolla. Vuoden 2018 loppuun mennessä Suomessa oli 27 turvakotia ja 179 perhepaikkaa eli paikkaa aikuiselle ja tämän mukana oleville alaikäisille lapsille. Vuonna 2019 turvakotien määrä oli 28 ja turvakotien perhepaikkojen määrä 202, ja vuoden 2020 vastaavat lukemat olivat 29 ja 211. Nykyisen hallitusohjelman tavoitteena on lisätä turvakotipalveluiden saatavuutta Istanbulin sopimuksen mukaiselle tasolle.

119. Kansalaisjärjestöt korostavat mm. sitä, että turvakotitoiminnan rahoitus on edelleen riittämätöntä alueellisen kattavuuden parantamiseen ja paikkojen määrän nostamiseen.

120. Valtioneuvoston asetuksella turvakotipalvelujen tuottamiselle asetettavista edellytyksistä (598/2015) määritellään pätevyysvaatimukset turvakotien henkilöstölle. Turvakotipalveluiden kehittämisohjelman 2016–2019 mukaisesti turvakotihenkilöstön osaamista on lisätty liittyen lähisuhdeväkivaltaan ilmiönä, kriisi- ja traumatyöhön sekä lasten, vammaisten ja ikääntyneiden kanssa työskentelyyn. Kaikkien turvakotien toiminta on täysin valtion rahoittamaa ja niiden palvelut kansalaisjärjestöjen tai kunnallisten palveluntuottajien tuottamaa. Rahoitus on vuodesta 2017 alkaen ollut n. 13,6 miljoonaa euroa (2017), 17,6 miljoonaa euroa (2018), 19,6 miljoonaa euroa (2019) ja 22,6 miljoonaa euroa (2020).

121. Ensi- ja turvakotien liitto ylläpitää Nettiturvakoti-verkkopalvelua, jolla valtakunnallisena tukipalveluna autetaan väkivallan kaikkia osapuolia tarjoamalla tietoa sekä chat-keskusteluapua

ammattilaisten kanssa. Tukikeskus Varjo toimii valtakunnallisesti sekä paikallisesti useilla alueilla. Keskuksen tavoitteena on eron jälkeisen väkivaltaisen vainon kohteena elävien perheiden turvallisuuden lisääminen ja vainoamisen ennaltaehkäisy.

122. THL on julkaissut Tiedä ja toimi -kortin "Vammaiset henkilöt turvakotipalveluissa".

123. Rikosuhripäivystyksen (RIKU) palvelut eivät ole erityisesti naisille suunnattuja, mutta noin 80 prosenttia sen asiakkaista on naisia. RIKU tekee yhteistyötä erityispalveluiden parissa ja ohjaa asiakkaita niiden pariin. Kaikki RIKU:n palvelut ovat maksuttomia.

124. Auttava puhelin Nollalinja avattiin joulukuussa 2016. Palvelu rahoitetaan julkisin varoin. Soittaminen Nollalinjalle on maksutonta, anonymia ja luottamuksellista. Nollalinjan puheluihin vastaavat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Nollalinja on matalan kynnyksen palvelu, jossa kuunnellaan sekä ohjataan eteenpäin avun ja palveluiden pariin. Nollalinjaan tuli lähes 8 000 puhelua ensimmäisenä toimintavuotena. Tapauksissa väkivallan tekijänä oli 77 prosenttia kerroista mies, 15 prosenttia nainen sekä 8 prosenttia mies ja nainen (seurantaraportin suositus 7). THL teki vuonna 2020 tutkimuksen Nollalinjan toiminnasta, markkinoinnin vaikutuksista ja puhelimitse tehtävästä auttamistyötä toiminnan edelleen kehittämiseksi.

Seksuaalirikosten uhrien tukipalvelut

125. Seksuaaliväkivallan uhrien palveluita on kehitetty muodostamalla alueellinen hoitoketju, joka yhtenäistää hoitokäytäntöjä ja lisää yhdenvertaisuutta alueellisesti ja kansallisesti. Yhteistyö ammattilaisten kesken ja yhtenäiset työkäytännöt parantavat hoidon laatua, vapauttavat työntekijöiden resursseja hyvään hoitoon ja edistävät hoidon vaikuttavuutta. Alueellisen hoitoketjun luominen paljastaa myös puutteet palveluketjussa ja mahdollistaa palvelujen jatkokehittämisen. Koordinoiduilla palveluilla pienennetään uhrin riskiä pudota palvelujen väliin ja jäädä kokonaan vaille apua.

126. Suomen ensimmäinen seksuaalirikoksen uhreille tarkoitettu tukikeskus eli Seri-tukikeskus aloitti toimintansa Helsingissä keväällä 2017. Sitten palveluita on laajennettu ja niiden saatavuus ympäri on parantunut ympäri Suomen. Kaikilla yliopistollisilla sairaaloilla on Seri-keskus. Ensimmäinen pienempi ”satelliittikeskus” avattiin kesäkuussa 2020 ja muita satelliittikeskuksia ollaan perustamassa syrjäisemmille alueille saatavuuden parantamiseksi. Tukikeskus tarjoaa raiskauksen uhrielle lääketieteellistä ja oikeuslääketieteellistä tutkimusta, traumatukea ja neuvontaa keskitetysti yhdessä toimipisteessä. Asiakkaille maksuton Seri-tukikeskus on avoinna vuorokauden ympäri ja palvelee yli 16 vuotta täyttäneitä seksuaaliväkivallan uhreja ilman erillistä lähetettä. Vuosittain se palvelee noin 320 asiakasta (seurantaraportin suositus 7). Seri-keskukset on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat joutuneet seksuaalirikoksen uhriksi 30 päivän sisällä. Myös pitempiaikaiseen tukeen kaivataan resursseja.

127. THL:n Barnahus-hankkeella parannetaan lapsille tarkoitettujen palveluiden laatua ja määrää tapauksissa, joissa lapset ovat joutuneet fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhreiksi, sekä parannetaan viranomaisten yhteistyötä ja tiedonvaihdon koordinoitua. Hanke hyödyntää osaltaan

Lastenasiointalo-hankkeesta (LASTA) saatuja tuloksia. Tärkeänä kohderyhmänä ovat nuoret raiskauksen uhrin, joiden auttamiseksi kehitetään psykososiaalisia tukipalveluita sekä traumatukea yhdessä Seri-tukikeskusten kanssa. Barnahus-hankkeella levitetään tietoa hyvistä toimintatavoista työskennellessä korkean konfliktin avioerotapauksissa, joissa epäillään tapahtuneen väkivaltaa.

128. THL ylläpitää verkossa laajaa vammaispalvelujen käsikirjaa, joka on keskeinen ammattilaisten ohjausväline. Käsikirjassa on tietoa muun muassa vammaisiin naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta ja muusta väkivallasta.⁶ THL on julkaissut oppaan *Uskalla olla, uskalla puhua – vammaisen nainen ja väkivalta*. Sen tavoitteena on antaa tietoa siitä, mitä vammaisiin naisiin kohdistuva lähisuhde- ja perheväkivalta ovat, miten ne ilmenevät, ja mistä voi hakea apua. Kehitysvammaisten tukiliitto on tehnyt oppaasta selkokielisen version.

129. Oikeusministeriö myönsi vuonna 2017 noin miljoona euroa valtionavustuksia tiedotus- ja valistuskampanjoihin sekä tutkimus- ja koulutusohjelmiin, joilla pyritään lisäämään tietoisuutta rikoksen uhrin oikeuksista tai vähentämään rikoksen kielteisiä vaikutuksia. Avustuksia myönnettiin myös hankkeille jotka käsittelivät pääasiassa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Stereotypiat ja haitalliset käytännöt (suositus 15)

130. Naisiin kohdistuva vihapuhe on lisääntynyt merkittävästi ja se on erilaista kuin miehiin kohdistuva vihapuhe. Naisiin kohdistuva vihapuhe sisältää usein brutaaleja ja seksualisoituja uhkauksia kuolemasta, raiskauksesta tai väkivallasta ja siinä esitetään ulkonäköön, seksuaalisuuteen tai sukupuolirooleihin liittyviä uhkaavia kommentteja.⁷

131. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan on tärkeää, että vihapuheeseen liittyvät tutkimukset ja toimintasuunnitelmat sisältävät selkeästi sukupuolinäkökulman. Esimerkiksi oikeusministeriön vuoden 2016 selvitys sekä tasa-arvobarometri vuodelta 2017 vahvistavat ilmiön sukupuolittuneen luonteen sekä naisten riskin joutua vihapuheen kohteeksi. Naisista 15 prosenttia ja miehistä 8 prosenttia on kokenut sukupuoleen liittyvää vihapuhetta. Yli neljännes sellaisista naisista, jotka kuuluvat vähemmistöryhmään kuten uskonnolliseen, kansalliseen tai seksuaaliseen vähemmistöön, oli kokenut vihapuhetta.

132. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti vuonna 2016 Merkityksellinen Suomessa -toimintaohjelman ehkäistäkseen vihapuhetta ja rasismia sekä edistääkseen yhteiskunnallista osallisuutta ja uskontojen vuoropuhelua. Ohjelman osana käynnistettiin vuonna 2017 Sitoudun torjumaan vihapuhetta -kampanja, joka kohdistui erityisesti nuoriin.

133. Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2016 lähtien tukenut monivuotista hanketta, jonka avulla koulutetaan 27 suurimman kunnan nuorisotoimen johtoa ja henkilöstöä ihmisoikeuksien, mukaan lukien syrjimättömyyden huomioon ottamisessa osana nuorisotyötä,

⁶ <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vakivalta-ja-vammaisuus>

⁷ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161613>

mikä on omiaan tukemaan myös kotoutumista ja kansallisten vähemmistöjen osallisuutta. Koulutus laajenee parhaillaan myös pienempien kuntien nuorisotoimiin.

134. Uuden varhaiskasvatuslain (2018) mukaan lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.

135. Vuonna 2018 käynnistettiin hanke, jossa tehtävänä oli laatia ehdotuksia rikoslailla rangaistavan vihapuheen ja lailla kielletyn häirinnän tehokkaammaksi kitkemiseksi. Hanketta varten asetettiin eri aloilta muodostettu asiantuntijatyöryhmä. Työryhmä esitti 13 suositusta vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostamiseksi. Ryhmä esitti myös, että maininta sukupuolesta lisätään rangaistuksen koventamisperustetta koskevaan lainkohtaan sekä kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikoksen tunnusmerkistöön.

136. *Against Hate* -hankkeella kehitettiin viharikosten ja vihapuheen vastaista työtä vuosina 2017–2019. Hankkeen toiminta keskittyi viharikosraportoinnin kehittämiseen sekä viranomaisten toimintavalmiuksien vahvistamiseen sekä viharikosuhrien tukemisen kehittämiseen ja yhteistyön lisäämiseksi eri toimijoiden välillä (kohdat 15 c). Uskontojen yhteistyö Suomessa – USKOT-foorumi ry laati yhteistyössä Rikosuhripäivystyksen kanssa hankkeeseen varjoraportin Suomessa vuosina 2014–2018 tapahtuneista viharikoksista. Varjoraporttiin on kerätty uhrien kokemuksiin perustuvaa tietoa viharikoksista, liittyen mm. uhrien avun tarpeeseen sekä uhrin sukupuolen huomioimiseen.

137. Oikeusministeriö on osallistunut EU:n rahoittamaan PROXIMITY-hankkeeseen. Hankkeen päätavoitteena oli rasmin, muukalaisvihan ja muiden suvaitsemattomuuden muotojen ehkäiseminen vahvistamalla paikallisviranomaisten valmiuksia tunnistaa viharikoksia ja muuta suvaitsemattomuutta sekä puuttua niihin. Ministeriö toteuttaa myös syrjinnänvastaisia hankkeita joita rahoitetaan EU:n Perusoikeus, tasa-arvo ja kansalaisuus -rahoitusohjelmalla.

138. Poliisitoiminnan strategian ja esitettyjen tulostavoitteiden mukaisesti poliisi keskittyy toimintaan, joka parhaiten ylläpitää ihmisten turvallisuutta. Tämä tarkoittaa panostusta aiempaa enemmän turvallisuuden kannalta tärkeisiin, mutta rangaistusarvoltaan lieviin rikoksiin, kuten haavoittuviin uhreihin (lapset, iäkkäät, lähisuhdeväkivalta jne.) kohdistetut rikokset ja viharikokset. On perustettu kansallinen vihapuheryhmä.

139. Vuonna 2016 Helsingin poliisilaitos käynnisti #RESPECT-kampanjan, jonka tarkoituksena oli auttaa tunnistamaan ja torjumaan seksuaalista häirintää julkisilla paikoilla. Kampanjaan osallistui ministeriöitä, virastoja sekä kansalaisjärjestöjä. Oikeusministeriö käynnisti vuonna 2017 #häirinnästävapaa-kampanjan, jolla hän haastoi ministeriöt, poliittiset puolueet ja järjestöt mukaan seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön.

140. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa vuosina 2018–2020 tutkimusta seksuaalisesta häirinnästä, kaltoinkohtelusta ja syrjinnästä liikunnassa ja urheilussa sekä urheiluvallmennuksen sukupuolittuneista käytänteistä. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore julkaisi vuonna 2019

tutkimuksen taide- ja kulttuurialan tasa-arvon ja työhyvinvoinnin vahvistamiskeinoista ja listasi tähän tarkoitukseen 19 eri toimenpidettä.

141. Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajamaana vuonna 2016 Suomi toteutti kaksi selvitystä liittyen vihapuheeseen ja tasa-arvoon.⁸ Osana nuorisjärjestö Allianssin vihapuheen vastaista kampanjaa vuonna 2017 julkaistiin #EmmeVaikene -opas. Suomi osallistuu myös *Global Media Monitoring* -hankkeeseen, jossa tutkitaan median esiintuomia sukupuolirooleja. THL:n toteuttamalla, EU-rahoitteisella Sukupuolella väliä? -hankkeella tuotettiin koulutuksia, aineistoja ja verkostoja, joita toimittajat voivat hyödyntää sukupuolierkkäessä viestinnässä. Koulutuksissa käsiteltiin myös stereotyyppjä, normeja sekä vihapuhetta.

142. Kuluttajansuojalain (38/1978) mukaan markkinointia pidetään hyvän tavan vastaisena, jos siinä esiintyy sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Markkinoinnin lainmukaisuutta valvoo kuluttaja-asiamies. Sukupuolen halventaminen ja sukupuolen esittäminen alentavan seksistisesti on kiellettyä. Kun seksuaalisuutta käytetään korostetusti tehokeinona ja esitystapa on naista tai miestä halventava, mainonta on hyvän tavan vastaista.

ARTIKLA 6

Paritus (suositus 21)

143. Muutokset ihmiskaupan ja parituksen tunnusmerkistöihin astuivat vuonna 2015. Lakimuutoksilla selvennettiin rajanvetoa ihmiskauppa- ja paritusrikosten välillä ja ne ovat selkeyttäneet lainkohtien soveltamista. Lisäksi painostamista sisältävät teot katsotaan parituksen sijaan ihmiskaupaksi ja alaikäisen henkilön parittamista on arvioitava aina ihmiskaupparikoksena.

144. Mainitut muutokset paransivat parituksen kohteina olevien prosessuaalista asemaa. Parituksen kohteille voidaan osoittaa esitutinnan ajaksi oikeudenkäyntiavustaja riippumatta henkilön asemasta uhrina. Myös tukihenkilö voidaan osoittaa sekä esitutkintaa että tuomioistuinkäsittelyä varten. Oikeudenkäyntiavustajan sekä tukihenkilön palkkiot ja kulut maksetaan valtion varoista.

145. Vuonna 2015 rikoslain 20 luvun 8 § muutettiin siten, että seksin ostaminen parituksen tai ihmiskaupan uhrilta on rangaistavaa myös tuottamuksellisena. Enää ei siis edellytetä, että seksin ostaja on tiennyt ostavansa seksiä parituksen tai ihmiskaupan uhrilta. Aikaisempi lainsäädäntö oli osoittautunut vaikeaksi soveltaa eikä uhrien suojaaminen toteutunut tavoitellulla tavalla.

Seksin myymiseen ja ostamiseen liittyvä tilastotieto Suomessa (suositus 21)

146. Viranomaisten ja tutkijoiden asiantuntija-arvioita Suomessa seksiä myyvien ihmisten määrästä on kuvattu vuonna 2013 julkaistussa oikeusministeriön selvityksessä. Selvityksen mukaan arviot prostituution laajuudesta eroavat riippuen siitä, arvioidaanko tietyllä hetkellä

⁸ *Women and Men in the News. A report on Gender representation in Nordic News Content and in the Nordic Media Industry* (TemaNord 2017:527) sekä *Regulation of Gender-Discriminatory Advertising in the Nordic Countries* (TemaNord 2017:534).

maassa olevien seksiä myyvien ihmisten määrää vai yhden vuoden aikana maassa vierailevien seksiä myyvien ihmisten määrää. Selvityksessä Keskusrikospoliisi arvioi, että Suomessa toimii päivittäin noin 500–1000 seksiä myyvää ihmistä. Selvityksen mukaan maassa pysyvästi oleskelevien, seksiä myyvien ihmisten määrä on mahdollisesti n. 200–300 henkilöä ja todennäköisesti alle 500 henkilöä. Lisäksi selvityksessä arvioidaan varauksellisesti, että Suomessa oleskelee mahdollisesti 100–200 maasta toiseen liikkuvaa seksinmyyjää. Valtion rajat ylittävän prostituution määrää on selvityksessä arvioitu niin, että maahan oletettavasti saapuu noin sata henkilöä viikossa. Tällöin vuoden aikana Suomessa vierailisi noin muutamia tuhansia seksinmyyjä. Prostituutio on tutkimusten perusteella sukupuolittunut ilmiö Suomessakin: seksin ostajat ovat valtaosaltaan miehiä ja seksin myyjät naisia.

147. Seksuuapalvelujen ostamisen ja myymisen yleisyyttä väestön tasolla on kartoitettu Suomessa Väestöntutkimuslaitoksen FINSEX-kyselyillä, jotka on toteutettu 1992, 1999, 2007 ja 2015. Vuoden 2015 FINSEX-kyselyssä kysyttiin, onko vastaajia painostettu sukupuoliyhteyteen rahaa tai vastaavaa taloudellista hyötyä vastaan. Naisista 16 prosenttia ja miehistä 12 prosenttia kertoi kokeneensa tällaista painostusta joskus elämänsä aikana. Vastaukset tähän kysymykseen eivät sisältäneet suuria eroja neljällä tutkimuskerralla. Vuoden 2015 FINSEX-kyselyyn vastanneista naisista 1,2 prosenttia ja miehistä 1,8 prosenttia kertoi myyneensä maksullista seksiä. Vastaukset tähän kysymykseen eivät sisältäneet suuria eroja neljällä tutkimuskerralla.

148. Vuoden 2015 FINSEX-kyselyssä miehistä 12,1 prosenttia kertoi ostaneensa seksiä joskus elämänsä aikana. Tämä osuus on vähentynyt vuosien 1999 ja 2007 välillä. Naisista maksullista seksiä kertoi joskus ostaneensa 0,3 prosenttia. Vuoden 2015 kyselyyn vastanneista miehistä 2 prosenttia oli ostanut seksiä viimeisen vuoden aikana. Vuonna 1999 sama lukema oli 7,8 prosenttia, 7,0 prosenttia vuonna 2007 ja 4,8 prosenttia vuonna 2015. Maksullisen seksin kysyntä on FINSEX-kyselyiden perusteella vähentynyt viimeisten 20 vuoden aikana.

Tuki seksiä myyville ihmisille

149. Suomessa seksuaalipalveluita myyviä ihmisiä tuetaan kohdennetusti kansalaisjärjestöjen kautta. Valtio tukee esimerkiksi Pro-tukipiste -kansalaisjärjestöä sosiaali- ja terveysministeriön sekä Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n kautta. Pro-tukipistettä tukevat taloudellisesti myös Helsingin ja Tampereen kaupungit. Se tarjoaa anonyymejä sosiaali- ja terveyspalveluja sekä yhteisöllistä toimintaa kohderyhmilleen, seksi- ja erotiikka-aloilla työskenteleville täysi-ikäisille henkilöille sekä seksuaalisella hyväksikäytöllä tapahtuvan ihmiskaupan uhreille. Järjestöllä on toimipisteet kolmessa kaupungissa (Helsinki, Tampere, Turku) ja se tekee tavoittamistyötä seksi- ja erotiikka-alan ympäristöissä, myös internetissä. Järjestön anonyymeihin palveluihin tehdään vuosittain yli 13 000 yhteydenottoa ja järjestön arvion mukaan se tavoittaa parituhatta yksilöä. Valtaosa järjestön tavoittamista seksinmyyjistä on siirtolaistaustaisia naisia. Vuonna 2018 palveluiden asiakkaana oli 22 ihmiskaupparikoksen uhriksi tunnistettua täysi-ikäistä henkilöä, joista 19 oli naisia ja 3 miehiä.

150. Oikeusministeriö teettää selvityksen siitä, miksi rikoslain säännöstä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sovelletaan vain harvoin. Selvityksen on määrä valmistua toukokuussa 2021.

Pakkoavioliitto

151. Pakkoavioliitto on rangaistavaa ihmiskauppana tai törkeänä ihmiskauppana. Myös rikoslain 25 luvun 8 §:ssä tarkoitettu pakottaminen voi tietyissä tapauksissa tulla sovellettavaksi. Rangaistavaa on paitsi varsinainen pakottaminen, myös henkilön luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen ja majoittaminen hänen saattamiseksi pakkoavioliittoon. Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2020 asiantuntijoille ja viranomaisille tarkoitetun oppaan avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Oikeusministeriö on keväällä 2021 arvioimassa tarvetta selventää pakkoavioliittoon liittyviä säännöksiä rikoslaissa.

152. Tällä hetkellä pakkoavioliitto on purettavissa ainoastaan avioerolla. Hallitus valmistele parhaillaan esitystä, jonka avulla luotaisiin mahdollisuus mitätöidä pakottamalla solmittu avioliitto.

153. Alaikäisten henkilöiden luvanvarainen, erityisiin syihin perustuva mahdollisuus mennä avioliittoon purettiin, kun avioliittolain (234/1929) muutossäädös astui voimaan kesäkuussa 2019. Ainoastaan 18 vuotta täyttäneet voivat solmia avioliiton. Uudistus parantaa osaltaan avioliittoon pakotettujen oikeusturvaa ja antaa oikeusjärjestelmälle mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin.

Ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet

Lainsäädännölliset ja poliittiset toimenpiteet

154. Suomi ratifioi Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta vuonna 2012. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (GRETA) julkaisi ensimmäisen Suomea koskevan raporttinsa ja osapuolten komitea hyväksyi sen antamat suositukset kesäkuussa 2015. Toisen raporttinsa GRETA julkaisi kesäkuussa 2019 ja osapuolten komitea hyväksyi annetut suositukset lokakuussa 2019.⁹

155. Rikoslain uudistetut ihmiskauppaa koskevat säännökset astuivat voimaan vuoden 2015 alusta lukien. Painostaminen tekotapana lisättiin ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöihin. Painostaminen liittyy yleensä tilanteisiin, joissa rikoksentekijä on uhriin nähden vahvemmassa asemassa ja siihen perustuen voimakkaasti taivuttaa tätä.

156. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija antaa valtioneuvostolle vuosittain ja eduskunnalle kerran neljässä vuodessa kertomuksen.

157. Suomessa ilmenneet ihmiskauppatapaukset ovat useimmiten koskeneet työperäistä ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija on

⁹ <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/finland>

arvioinut, että esimerkiksi rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa sekä pakottamalla solmitut avioliitot ovat yleistymässä.

158. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan koordinaattori on vuoden 2020 alusta lukien toiminut oikeusministeriön alaisuudessa. Koordinaattori johtaa poikkihallinnollista työryhmää, joka laatii kansallista ihmiskaupan vastaista, vuoden 2021 alkupuolella julkaistavaa toimintaohjelmaa. Työryhmän toimintaa valvoo korkean hallintotason ohjausryhmä. Vaatimus sukupuolinäkökulman huomioimisesta uhrien auttamisessa sisältyy läpileikkaavasti toimintaohjelmaan.

159. Poliisihallitus on antanut ohjeen ihmiskauppaan ja sen kaltaisiin rikoksiin puuttumiseen sekä ihmiskaupan uhrien auttaminen tavalla, jolla varmistetaan ihmiskaupparikosten tunnistaminen, tutkiminen sekä uhrien suojeleminen. Poliisi ohjaa uhrit ihmiskaupan auttamisjärjestelmän piiriin ja tekee sen kanssa läheistä yhteistyötä. Poliisi on yhdessä ihmiskaupan auttamisjärjestelmän kanssa kehittänyt koulutuspaketin sekä verkkokoulutuksen, joita tullaan hyödyntämään kaikilla poliisilaitoksilla. Poliisi on kohdistanut resurssejaan enemmän ihmiskaupan torjuntaan, ja uusi kansallinen ihmiskaupparikostutkintaryhmä aloittaa työnsä tammikuussa 2021.

Auttamisjärjestelmä (suositus 21)

160. Lakia kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (385/2015; vastaanottolaki) uudistettiin lainmuutoksella, joka tuli voimaan heinäkuussa 2015. Samaan aikaan muutettiin ulkomaalaislakia (301/2004). Merkittävimmät muutokset liittyivät ihmiskaupan uhrien auttamisen aloittamisen ja päättymisen määrittelyyn sekä uhrien tunnistamiseen liittyvät uudistukset. Lakimuutosten seurauksena uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta tehtiin ennustettavampaa, läpinäkyvämpää ja vastuunjaoltaan selkeämpää. Muutoksella tehostettiin auttamisjärjestelmän, poliisin ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Muutokset myös paransivat lapsen asemaa ihmiskaupan uhrina ja uhrin läheisenä.

161. Hyväksikäytön uhrin pääsy ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään perustuu siihen, voidaanko hänen katsoa altistuneen ihmiskaupalle. Lainsäädäntö kuten myöskään käytäntö eivät vaadi, että käynnissä on rikostutkinta, saati se, että käynnissä oleva tutkinta perustuisi nimenomaan nimikkeeseen ihmiskauppa. Henkilö voidaan kuitenkin poistaa auttamisjärjestelmästä, jos häntä ei virallisesti katsota ihmiskaupan uhriksi tai jos häneen liittyvä rikostutkinta ei jatku ihmiskaupparikoksen osalta. Mikäli rikos on tapahtunut ulkomailla, auttamisjärjestelmän palveluihin voi olla oikeus, vaikkei rikosta pystyttäisi tutkimaan Suomessa lainkaan.

162. Joutsenon vastaanottokeskus ylläpitää ja hallinnoi ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää, joka liitettiin osaksi Maahanmuuttovirastoa vuonna 2017. Auttamisjärjestelmä kattaa koko maan ja sen asiakkaista vain muutama majoittuu Joutsenon vastaanottokeskuksessa. Järjestelmällä on toimisto Joutsenossa, Helsingissä, Tampereella ja Oulussa. Vuonna 2017 uusista asiakkaista naisia oli 54 prosenttia; vuonna 2019 sama lukema oli 61 prosenttia. Auttamisjärjestelmään ohjautuu etenkin työvoiman hyväksikäytön, seksuaalisen hyväksikäytön ja avioliittoon pakottamisen uhreja. Asiakkaat ovat sekä kansalaisia sekä Suomesta että ulkomailta. Uusista asiakkaista

keskimäärin 30–40 prosenttia ovat joutuneet hyväksikäytetyiksi Suomessa, kun useimmissa tapauksissa hyväksikäyttö on tapahtunut muissa valtioissa.

163. Ulkomaalaislain mukaan oleskelulupa voidaan myöntää ihmiskaupan uhrille, jos uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi, uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi ja ihmiskaupan uhrilla ei ole enää siteitä ihmiskaupasta epäiltyihin. Näitä edellytyksiä ei kuitenkaan tarvitse täyttää siinä tapauksessa, että uhrin katsotaan olevan erityisen haavoittuvassa asemassa (suositus 21). Käytännössä oleskelulupia ei ole myönnetty esitutinnan aikana vaan vasta, kun syyteharkinnassa on nostettu syyte ihmiskaupparikoksesta.

164. Ulkomaalaislain mukainen harkinta-aika on tarkoitettu annettavaksi maassa oleskelun laillistamiseksi sellaiselle epäillylle ihmiskaupan uhrille, joka oleskelee maassa ilman oleskeluoikeutta. Harkinta-aikana uhreille on mahdollisuus toipua ja harkita yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Ihmiskaupan uhrin harkinta-aikana tapahtuva oleskelu on laillista maassa oleskelua. Harkinta-ajan kuluessa ei näin ollen voida tehdä henkilön maasta poistamista koskevaa päätöstä, eikä myöskään aiemmin tehtyä maastapoistamispäätöstä voida panna täytäntöön.

165. Ulkomaalaislain perusteella ulkomaalainen voidaan käännyttää, jos hänen voidaan perustellusta syystä epäillä ryhtyvän myymään seksuaalipalveluja. Näin ollen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneella ihmiskaupan uhrilla on riski joutua maasta poistetuksi silloin, jos viranomais ei tunnista ihmiskaupan uhria, vaan häneltä kielletään maahantulo ulkomaalaislain perusteella.

166. Mainittujen muutosten ohella vastaanottolakiin lisättiin säännös toipumisajasta. Ihmiskaupan uhrille voidaan auttamisjärjestelmään ottamisen yhteydessä antaa 30 vuorokauden mittainen toipumisaika, jota voidaan tarvittaessa jatkaa enintään 60 vuorokaudella. Säännös otettiin käyttöön erityisen pelokkaita tai heikossa kunnossa olevia uhreja varten, jotka eivät pysty tai halua tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupparikoksen selvittämisessä. Toipumisaikana uhrilla on mahdollisuus levätä, toipua ja harkita yhteistyöhön ryhtymistä toimivaltaisen viranomaisen kanssa. Toipumisaikana esitutkintaviranomainen tai syyttäjä ei ole oikeutettu olemaan yhteydessä auttamisjärjestelmän asiakkaaseen ilman uhrin erillistä suostumusta. Toipumisaika ei estä esimerkiksi Maahanmuuttovirastoa olemaan yhteydessä uhrin hänen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tutkimiseksi.

167. Laaja selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta julkaistiin vuonna 2018. Selvityksessä suositeltiin ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan erillislain säätämistä, kuntien ohjeistamista vastaanottolain soveltamisesta sekä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamista.

168. Sosiaali- ja terveysministeriö valmisteli vuonna 2019 kunnille suunnatut ohjeet, joiden tarkoitus oli lisätä kunnallista asiantuntemusta ihmiskaupasta.

169. Nykyisen hallituskauden valmistellaan ihmiskaupan uhrien auttamista koskeva laki, jolla turvataan uhreille annettava apu riippumatta uhrin asuinpaikasta tai siitä, onko uhrilla kotikunta vai ei. Lisäksi tarkoituksena on heikentää auttamisen kytköstä rikosprosessiin.

ARTIKLA 7

Naisten osallistuminen poliittiseen ja julkiseen päätöksentekoon

Vaalit

170. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa naisten äänestysaktiivisuus oli 3,1 prosenttiyksikköä miehiä korkeampi. Yhteensä 1 606 115 naista ja 1 461 592 miestä äänestivät eduskuntavaaleissa. Koko maan äänestysaktiivisuus oli 72,1 prosenttia. Ikäryhmittäin tarkasteltuna naiset äänestivät miehiä aktiivisemmin kaikissa, paitsi 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä. Suurin ero äänestysaktiivisuudessa sukupuolten välillä on nuorimmissa ikäryhmissä. Sekä 18–19-vuotiaiden että 20–24-vuotiaiden kohdalla naisten äänestysprosentti oli yli 10 prosenttiyksikköä miesten vastaavaa suurempi.

171. Vuoden 2019 eduskuntavaalien ehdokkaista 42 prosenttia oli naisia ja 58 prosenttia miehiä. Naisten osuus valituista kansanedustajista nousi ennätyselliseen 47 prosenttiin eli 94 kansanedustajaan. Ennen tätä naisten osuus oli suurimmillaan vaalikaudella 2011–2015, jolloin eduskuntaan valittiin 85 naista (42,5 %). Miesten osuus valituista on 53 prosenttia eli 106 kansanedustajaa. Sukupuolella väliä? -hankkeessa on koottu keskeisistä sukupuoli-indikaattoreista muodostuvia infograafeja liittyen poliittisiin johtotehtäviin sekä eduskuntavaaleihin. Hankkeella toteutettiin myös tietoisuuden lisäämisen pyrkivä kampanja sukupuolen merkityksestä vaaleissa sekä parannettiin puolueiden ja eduskunnan valmiutta tukea sukupuolten välistä tasa-arvoa.

172. Vuoden 2019 europarlamenttivaaleissa naisten äänestysaktiivisuus oli 1,4 prosenttiyksikköä miehiä korkeampi. Yhteensä 950 391 naista ja 871 716 miestä äänestivät europarlamenttivaaleissa. Äänioikeutetuista miehistä äänesti 42,0 ja naisista 43,4 prosenttia.

173. Vuoden 2017 kuntavaaleissa naisten äänestysaktiivisuus oli 3,6 prosenttiyksikköä miehiä korkeampi. Vuoden 2017 vaaleissa ehdokkaiden sukupuolijakauma ei juuri poikennut aikaisempien vuosien sukupuolijakaumasta, sillä enemmistö ehdokkaista on aina ollut miehiä: 20 207 (60,1 %) ehdokkaista oli miehiä ja 13 411 (39,9 %) oli naisia. Ehdokkaiden sukupuolijakauma kuitenkin vaihtelee merkittävästi puolueittain. Kunnallisvaaleissa naisten osuus valituista on pitkään ollut matalampi kuin eduskuntavaaleissa. Tuoreimpien tietojen mukaan valtuustokauden 2017–2021 alussa naisia oli kunnanvaltuustojen puheenjohtajista 39 prosenttia, ensimmäisistä varapuheenjohtajista 31 prosenttia ja toisista varapuheenjohtajista 37 prosenttia. Hallitusten puheenjohtajista naisia oli 31 prosenttia.

174. Vuodesta 2017 maakuntien liittojen valtuustojen puheenjohtajista 22 prosenttia on naisia ja hallitusten puheenjohtajista 17 prosenttia. Kuntayhtyminä maakuntien liittojen toimielimiä koskee

tasa-arvolain kiintiösäännös. Maakuntavaltuustojen jäsenistä naisia on 47 prosenttia. Vastaava luku hallitusten jäsenistöstä on 52 prosenttia.

175. Vuoden 2017 kunnallisvaalit eivät merkittävästi muuttaneet ulkomaalaisten äänioikeutettujen äänestysaktiivisuutta vuoden 2012 vaaleihin verrattuna. Ulkomaalaisten äänioikeutettujen äänestysaktiivisuus oli selvästi suomalaistaustaisia matalampaa, sisäinen vaihtelu eri taustamaista tulleiden keskuudessa oli huomattavaa, ja naiset olivat miehiä aktiivisempia. Vieraskielisten ehdokkaiden sukupuolijakauma oli tasaisempi kuin kotimaankielisten ehdokkaiden: naisia oli 43,3 prosenttia ja miehiä 56,6 prosenttia. Suhde on lähes sama tarkasteltaessa valittuja valtuutettuja.

Hallituksen sukupuolijakauma

176. Suomessa on raportointikauden aikana toiminut neljä hallitusta. Vuosina 2014–2015 toimineessa, pääministeri Kataisen hallituksen pohjalle muodostetussa pääministeri Stubbin hallituksessa oli yhteensä 19 ministeriä, joista naisia oli kymmenen (53 %). Kevään 2015 eduskuntavaalien jälkeen muodostetussa pääministeri Sipilän hallituksessa oli 17 ministeriä keväällä 2018; heistä kuusi oli naisia (35 %). Otettaessa huomioon vajaan kauden toimineet ministerit, pääministeri Sipilän hallituksessa oli yhteensä 23 ministeriä, joista 9 oli naisia (39 %). Kesäkuussa 2019 virkaan astuneessa pääministeri Rinteen hallituksessa oli kautensa aikana yhteensä 20 ministeriä (jotkut vain vajaan kauden ajan), joista 12 oli naisia.

177. Nykyisessä pääministeri Sanna Marinin hallituksessa (joulukuu 2019–), yhteensä 19 ministeristä 10 on naisia. Kun huomioidaan vain vajaan kauden palvelleet ministerit, nykyisellä hallituksella on ollut 22 ministeriä joista 13 on ollut naisia.

Valtion ja kuntien henkilöstö

178. Vuonna 2018 valtion henkilöstöstä naisia oli keskimäärin 49,2 prosenttia. Turvallisuustoiminta oli virastotyyppinä vahvasti miesvaltainen ala (miehiä 73 %), kun taas opetus- ja koulutuspalvelut (naisia 77 %) ja sosiaali-, työnvälitys- ja terveyspalvelut (naisia 74 %) olivat selvästi naisvaltaisia aloja. Tasaisesti edustettuja aloja olivat vuonna 2018 tutkimustoiminta, elinkeinotoiminnan palvelut sekä hallinto-, rekisteri- ja ICT-palvelut. Vuonna 2018 valtiolla naisten säännöllisen työajan keskiansiot olivat 88,5 prosenttia miesten keskiansioista. Sen sijaan samasta tai samanarvoisesta työstä samalla työnantajalla naiset saivat käytännössä samaa palkkaa kuin miehet ja samapalkkaisuusindeksin arvo oli 98,8 prosenttia.

179. Valtion henkilöstössä osa-aikaiset virkasuhteet ja määräaikaisuus ovat yleisempiä naisilla kuin miehillä. Tätä selittävät lastenhoitoon liittyvät työaikajärjestelyt ja osa-aikaeläkkeen yleisempi käyttö sekä vanhempainvapaisiin liittyvät sijaisuudet, jotka ovat yleisempiä naisvaltaisilla aloilla. Parina viime vuonna määräaikaiset julkisen sektorin palvelusuhteet ovat lisääntyneet enemmän naisilla kuin miehillä.

180. Vuonna 2018 kuntien henkilöstöstä naisia oli 80 prosenttia.

Tiedemaailma ja diplomaattikunta

181. Yliopistolain (558/2009) mukaisesti yliopistoilla on itsehallinto. Suomalaisten yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstöstä noin 35–55 prosenttia on naisia. Muun henkilöstön osalta 57–77 prosenttia on naisia. Professorikunnassa naiset ovat edelleen selkeänä vähemmistönä (30 % vuonna 2017). Osuus on noussut kaksi prosenttiyksikköä vuoden 2014 tilanteesta. Henkilöstön sukupuolijakaumat ovat varsin yhteneviä kaikissa yliopistoissa. Teknilliset yliopistot muodostavat poikkeuksen, sillä niissä naisten osuus opetus- ja tutkimushenkilöstöstä on 30–35 prosenttia. Toisaalta Lapin yliopiston opetus- ja tutkimushenkilöstöstä kaksi kolmasosaa on naisia (suositus 25).

182. Suurin osa ulkoministeriön työntekijöistä (68 %) ovat naisia. Johto- ja esimiestehtävissä sukupuolijakauma on tasainen (49 % naisia). Asiantuntijatyössä (67 %) ja toimeenpaneivissa tehtävissä (75 %) ulkoministeriö on selvästi naisvaltainen työpaikka.

Kirkon henkilöstö

183. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon henkilöstön sukupuolijakaumassa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosien aikana. Vuonna 2017 koko kirkon henkilöstöstä oli naisia 71 prosenttia. Naisten osuus papistosta on kasvanut tasaisesti. 2000-luvulla papiksi vihityistä enemmistö on ollut naisia. Virassa toimivista papeista naisia on tällä hetkellä hieman alle puolet. Kirkon johtotehtävissä naisia on toistaiseksi vähän, sillä kirkkoherroista naisia on viidennes ja piispana on toiminut vain kaksi naista.

184. Suomen ortodoksisen kirkon henkilöstössä vuoteen 2011 verrattuna naisten osuus koko kirkon henkilöstön osalta on noussut ja on nyt 49,5 prosenttia. Johtotehtävissä naisia on vähemmän, koska kirkon perinteessä papin ja piispan tehtävissä toimivat vain miehet. Kirkon keskushallinnossa työskentelevistä 60 prosenttia on naisia, myös keskeisintä hallinnollisen johtajan tehtävää hoitaa nainen.

Yksityinen sektori (suositus 23)

185. Naisten saamien hallituspaikkojen määrä pörssiyrityksissä on 2010-luvun aikana kasvanut. Kehitys on pohjannut itsesääntelyperiaatteeseen. Viimeisen kahden vuoden aikana tämä myönteinen kehityssuunta kuitenkin näyttää tyssänneen. Vuonna 2019 pörssiyrityksien hallitusten jäsenistä keskimäärin 29 prosenttia oli naisia ja 71 prosenttia miehiä.

186. Valtioneuvoston vuonna 2015 tekemän periaatepäätöksen mukaisesti suurissa ja keskisuurissa pörssiyrityksissä on oltava sekä naisia että miehiä vähintään 40 prosenttia hallituksen jäsenistä vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteen saavuttamiseksi yhtiöiden tulee asettaa ja julkistaa tavoite tasapuolisen edustuksen saavuttamisesta. Lisäksi yhtiöiden on vuosittain julkistettava, miten tavoitteiden toteutumisessa on edistytty sekä toimenpiteet tavoitteen toteuttamiseksi. Vuonna 2017 pörssiyritykset julkaisivat ensi kertaa monimuotoisuusperiaatteensa ja sukupuolten edustusta koskevat tavoitteensa. Ensimmäisellä raportointikerralla noin 30 prosenttia yhtiöistä ei

raportoinut tavoitteita hallituksen jäsenten sukupuolijakaumasta. Muun muassa Sukupuolella väliä? -hankkeessa on koottu keskeisistä sukupuoli-indikaattoreista muodostuvia infograafeja yrity maailman sisäisistä johtorooleista pörssi-yhtiöissä, valtio-omisteisissa yhtiöissä sekä listaamattomissa yhtiöissä.

187. Valtion omistamien yhtiöiden hallituksissa naisten edustus on noussut hallituksen tasa-arvo-ohjelmissa asetettujen tavoitteiden myötä 38,5 prosenttiin. Kuntaliitto teetti yhdessä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kanssa Tilastokeskuksella selvityksen kunta-omisteisten yhtiöiden hallitusten ja johdon sukupuolijakaumasta vuonna 2015. Kuntaenemmistöisten yhtiöiden puheenjohtajista 16 prosenttia, hallitusten jäsenistä 34 prosenttia sekä toimitusjohtajista 23 prosenttia oli naisia.

188. Hanketoiminnalla ja monien toimijoiden yhteistyöllä on pyritty edistämään naisten etenemistä johtotehtäviin. EU:n osarahoittama TASURI-hanke on tuottanut uutta tietoa yhtiöiden ylimmän johdon rekrytoinneista sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Vuonna 2017 julkaistiin ensimmäistä kertaa selvitys naisten ja miesten edustuksesta kuntaomisteisten yhtiöiden johtotehtävissä. NaisUrat-hankkeella tuettiin sekä asiantuntija- että keskijohdon tehtävissä olevien naisten urakehitystä pienissä ja keskisuurissa yhtiöissä.

Erityisryhmien osallistuminen julkiseen päätöksentekoon (suositus 23)

189. Oikeusministeriö on kehittänyt vaalitiedotusta lisätäkseen erityisryhmien osallistumista päätöksentekoon. Oikeusministeriö muun muassa tiedottaa vaaleista useilla eri kielillä ja keskittyy vaalitiedotuksen saavutettavuuteen muutoinkin. Kevään 2019 eduskuntavaalien yhteydessä oikeusministeriö lähetti kaikille Suomen kansalaisuuden saaneille uusille äänioikeutetuille kirjeen eduskuntavaaleissa äänestämisestä.

190. Kunnille on 2017 alkaen tullut kuntalakiin (410/2015) perustuva velvollisuus perustaa vammaisneuvosto, joka on kuulemis- ja vaikuttamiskanava vammaisille henkilöille, heidän läheisilleen sekä vammaisjärjestöille. Äänestystilojen esteettömyyttä ohjeistettiin osana Suomen vammaispoliittista ohjelmaa 2010–2015. Esteettömyyden toteutumista seurattiin useilla tavoilla, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen tekemien esteettömyyttä koskevia tarkastusten avulla vuosien 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa.

191. Tilastokeskus laatii kuntavaalien ja eduskuntavaalien yhteydessä katsaukset, joissa tarkastellaan ehdokkaiden ja valittujen taustatietoja, kuten ulkomaalaistaustaa, äidinkieltä, sukupuolta, ikää, koulutusta, työllisyyttä ja perhetaustaa.

Kansalaisjärjestöjen asema ja kansalaisvaikuttaminen

192. Suomessa naiset toimivat erittäin aktiivisesti kansalaisjärjestöissä, esimerkiksi toiminnanjohtajina ja pääsihteereinä. Suomessa toimii myös useita järjestöjä, jotka ajavat tasa-arvoasioita ja ovat näin merkittäviä tasa-arvotoimijoita suomalaisessa yhteiskunnassa. Kaikilla eduskuntapuolueilla on oma naisjärjestö.

193. Vuonna 2017 valtioneuvosto hyväksyi Demokratiapoliittisen toimintaohjelman vuosille 2017–2019. Toimintaohjelma perustui valtioneuvoston vuonna 2014 eduskunnalle antamaan demokratiapoliittiseen selontekoon. Toimintaohjelman tavoitteena oli vastata demokratiaan liittyviin haasteisiin sekä edistää ja konkretisoida kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista.

ARTIKLA 8

194. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaan 1325 pohjaten Suomi on laatinut ”Naiset, rauha ja turvallisuus” -toimintaohjelman 2018–2021. Toimintaohjelmalla vahvistetaan naisten osallistumista ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista rauhanvälityksessä, rauhanprosesseissa ja siirtymäprosesseissa.¹⁰ Suomalaisista siviilikriisinhallinnan asiantuntijoista noin 40 prosenttia on naisia.

195. Siviilikriisinhallinnan ohella myös sotilaallisen kriisinhallinnan gender-toimintaa on kehitetty toimintaohjelman mukaisesti. Henkilöstöä on koulutettu, gender-asiantuntijoita on nimetty operaatioihin ja operatiivista toimintaa on kehitetty ottamaan huomioon sukupuolinäkökulma, naisten asema ja heidän turvallisuutensa.

196. Naisten ja tyttöjen asema ja oikeudet ovat myös Suomen kehityspolitiikan kärkitavoite, jota ilman muita kestäväen kehityksen tavoitteita on mahdoton saavuttaa. Raportointijaksolla Suomi on kehitystoiminnassaan painottanut erityisesti naisten seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia. Tasa-arvo huomioidaan läpileikkaavana periaatteena kaikessa kehityspolitiikassa.

197. UN Women on yksi Suomen tärkeimmistä strategisista kumppaneista sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Vuonna 2018 Suomen yleisrahoitus UN Womenille oli 10 miljoonaa euroa. Suomi tuki UN Womenia myös korvamerkitysti maatasolla; vuonna 2018 kehitysyhteistyövaroin tehdyt maksatukset olivat 3,9 miljoonaa euroa. Suomi rahoittaa UN Womenin Junior Professionals -ohjelmaa (JPO). Lisäksi Suomi tukee mm. UN Womenin järjestämiä naisrauhanturvaajakursseja. Suomi oli vuonna 2018 perusrahoituksellaan UN Womenin neljänneksi suurin tukija. Vuonna 2019 yleisrahoitus on 10 miljoonaa euroa.

198. Vuonna 2018 Suomen yleisrahoitus YK:n lastenrahasto UNICEFille oli 5,5 miljoonaa euroa (samoin vuosina 2016–2017). Lisäksi Suomi myönsi 2016–2018 myös 1,5 miljoonaa euroa vuosittain UNICEFin vuonna 2015 perustamalle innovaatorahastolle.

199. Suomi on tukenut YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston Addis Abeban alueellisen toimiston gender-neuvonantajan työtä vuosina 2016–2017 yhteensä 435 700 eurolla. Suomi on rahoittanut laajasti kansainvälisiä tyttöjen ja naisten oikeuksia ja asemaa parantavia kansalaisjärjestöjä ja hankkeita, jotka keskittyvät etenkin seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja -oikeuksiin, kuten laillisen ja turvallisen abortin edistämiseen. Euroopan neuvoston tasa-

¹⁰ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160745>

arvotoimintaa Suomi tukee rahoittamalla naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisytyötä ja Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa sekä romaninaisten oikeuksien ja aseman edistämistä.

ARTIKLA 9

200. Eduskunta hyväksyi äitiyslakia koskevan kansalaisaloitteen keväällä 2018 ja äitiyslaki (260/2018) tuli voimaan huhtikuussa 2019. Se sisältää säännökset äitiyden määräytymisestä. Lapsen synnyttäjänä on lapsen äiti. Äidiksi voidaan vahvistaa myös synnyttäneen äidin naispuolinen kumppani, jos pari on hankkinut lapsen yhdessä hedelmällisyshoidon avulla.

ARTIKLA 10

Koulutus

201. Tasa-arvolain mukaan sukupuolten tasa-arvoa tulee edistää kaikessa opetuksessa ja koulutuksessa. Opetuksen järjestäjän tehtävänä on huolehtia siitä, että kaikissa sen hallinnoimissa oppilaitoksissa tehdään tasa-arvolain mukaista suunnitelmallista tasa-arvoa edistävää työtä. Tasa-arvolain oppilaitoksiin kohdistuva velvoitetta laatia tasa-arvosuunnitelma laajennettiin vuonna 2015, kun lakia muutettiin myös perusopetusta koskevaksi. Uudistuksen myötä velvoitteen piiriin lisättiin noin 2 300 peruskoulua. Tasa-arvovaltuutettu kohdistaa valvonnan ensisijaisesti opetuksen järjestäjiin eli perusopetuksen osalta pääasiassa kuntiin.

202. Tasa-arvobarometrin 2017 mukaan opiskelijat ja koululaiset arvioivat sukupuolten tasa-arvon toteutuvan oppilaitoksissa hyvin (suositus 25). Kolmannes opiskelijoista oli sitä mieltä, että oppilaitoksen oppimateriaaleissa esiintyy oletuksia siitä, että naisten tai tyttöjen ja miesten tai poikien tulee olla tietynlaisia. Lisäksi vain 14 prosenttia kaikista päätoimisista opiskelijoista tiesi oppilaitoksensa tasa-arvosuunnitelman olemassaolosta.

203. Hallitusohjelman mukaan tasa-arvosuunnitelmista pyritään tekemään pakollisia kaiken tasoisissa koulutuksissa, mukaan lukien varhaiskasvatuksessa ja päivähoidossa.

204. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmia pidetään suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja päivähoidossa hyvin tärkeinä. Näkökulmat ovat laajalti esillä vuoden 2018 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esimerkiksi sen arvoperustan peruseriaatteissa, laaja-alaisessa osaamisessa sekä toimintakulttuurissa. Valtakunnallisena määräyksenä varhaiskasvatussuunnitelma on oikeudellisesti sitova varhaiskasvatuksen ja päivähoidon järjestäjille. Se ohjaa varhaiskasvatuksen tarjontaa, toimeenpanoa ja kehitystä sekä edistää korkeatasoisen ja tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteuttamista koko maassa.

205. Tasa-arvoista alkua oppimiseen pyritään turvaamaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatua ja tasa-arvoa parantavilla Oikeus oppia -kehittämisohjelmilla, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa hallitusohjelman mukaisesti vuosien 2020–2022 aikana.

206. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2016–2019 opetus- ja kasvatustyötä sekä opinto-ohjausta tekevien perus- ja täydennyskoulutukseen sisällytetään sukupuoli- ja tasa-arvotietoisia opetussisältöjä ja menetelmiä, tuetaan peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua, tuetaan opinto-ohjauksen ja työelämään tutustumisen (TET) kehittämistä kouluissa niin, että tytöt ja pojat tutustuvat sekä nais- että miesenemmistöisiin aloihin ja vahvistetaan työ- ja elinkeinohallinnon asiantuntijoiden koulutusta työmarkkinoiden sukupuolittuneen segregaaation purkamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön laatiman selvityksen mukaan varhaiskasvatuksessa on useita epätasa-arvoisia käytänteitä, joita voidaan muuttaa laatimalla toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma ja kehittämällä sukupuolisensitiivistä lähestymistapaa varhaiskasvatukseen.

207. Kansalaisjärjestöt ovat korostaneet, ettei tasa-arvolaki ulotu koskemaan varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua. Naisasialiitto Unionilla on vuodesta 2010 alkaen ollut käynnissä hankkeita tasa-arvon lisäämiseksi varhaiskasvatuksessa.

208. Opetushallitus päivitti valtakunnalliset esiopetuksen, perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteet vuosina 2014–2016. Ihmisoikeuskasvatus on sisäänrakennettu uuden opetussuunnitelman kaikkiin osa-alueisiin. Myös tunne- ja turvataitoihin ja seksuaalisen identiteettiin liittyvää kasvatusta kouluissa on vahvistettu.

209. Opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Yhtenäisen perusopetuksen toimintakulttuuri -kohdassa määritellään koulun toiminnan ja opetuksen peruseriaatteita, joista yksi on yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.

210. Opetushallitus ohjeistaa koulutuksen järjestäjiä tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisessa. Opetushallitus on julkaissut ohjeet sukupuolten tasa-arvosta opetuslalle sekä oppaan seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus on myös laatinut oppaan tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Lisäksi syksyllä 2019 julkaistiin Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella -opas.

211. Valtion toisen kotouttamisohjelman (2016–2019) keskeiseksi tasa-arvon edistämisen toimenpiteeksi määriteltiin koulutusmahdollisuuksien parantaminen kotivanhemmille, jotka usein ovat naisia. Aikuisten maahanmuuttajien koulutusta on uudistettu vuoden 2018 alusta lukien rakenteellisesti niin, että se ottaa aikaisempaa paremmin huomioon eri kohderyhmien tarpeet. Kahdella uudistuksella parannetaan erityisesti aikaisemmin katveeseen jääneiden ryhmien, kuten kotona lapsia hoitavien vanhempien, mahdollisuuksia osallistua koulutukseen. Vuoden 2018 alusta käynnistynyt uudistettu aikuisten perusopetus on yksilöllistettävissä eri vaiheissa. Lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitoksissa on käynnistetty uusi maahanmuuttajille tarkoitettu koulutus, joka tarjoaa erityisesti kotona lapsia hoitaville vanhemmille mahdollisuuden luku- ja

kirjoitustaidon ja suomen/ruotsin kielen opiskeluun silloin kuin koko perusopetuksen suorittaminen ei ole tavoitteena.

212. Työ- ja elinkeinoministeriön Osallisena Suomessa -hankkeen tavoitteena oli maahanmuuttajien kotoutuskoulutuksen kehittäminen. Hankkeen yhteydessä kehitettiin myös kieli- ja yhteiskuntakoulutusta kotona lapsia hoitaville maahanmuuttajavanhemmille, pääosin äideille.

213. 15–74-vuotiaista työllisistä, naiset ovat selkeästi kouluttautuneempia kuin miehet. Yliopistojen opiskelijoista naisia on jo pitkään ollut yli puolet. Samoin yliopistotutkintojen ja tohtorintutkintojen suorittajissa naisia on enemmän kuin miehiä. Myös ammattikorkeakoulujen opiskelijoista ja tutkintojen suorittajista enemmistö on naisia. Sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa opintoalat ovat edelleen sukupuolen mukaan eriytyneitä: tekniikan aloilla miehet ovat selkeänä enemmistönä, kun taas sosiaali- ja terveysalalla ja humanistisella ja kasvatusalalla naisia on merkittävästi miehiä enemmän.

214. Sukupuolten välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään varusmieskoulutuksessa. Varusmiespalvelus sisältää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevan oppitunnin peruskoulutuskaudella sekä lähisuhdeväkivaltaa koskevan oppitunnin erikoiskoulutuskaudella.

Työmarkkinat (suositus 25)

215. Työmarkkinoiden jakautumista miesten ja naisten aloihin ja ammatteihin lievennetään muun muassa nivomalla tämä näkökulma nykyistä paremmin työvoima- ja yrityspalvelujen kehitystyöhön sekä vahvistamalla työ- ja elinkeinohallinnon asiantuntijoiden koulutusta segregaation purkamisessa.

216. Valtioneuvoston usean hankkeen tarkoituksena on ollut vähentää työelämän sisäistä eriytymistä. Tällainen on esimerkiksi SEGLI-hanke, jossa tutkittiin kuinka oppilaitosten käytännöt vaikuttavat nuorten käsityksiin heille sopivista ammatti- ja koulutuspoluista, joko segregaatiota purkaen tai sitä vahvistaen. Tutkimushankkeessa Purkutalkoot selvitetään nuorten koulutusvalintojen sukupuolenmukaiseen jakautumiseen liittyviä taustatekijöitä. Poikien osaaminen -tutkimushankkeessa selvitettiin poikien ja tyttöjen osaamiserojen syntymiseen liittyviä tekijöitä. Vuonna 2017 myönnettiin rahoitusta valtakunnalliseen SetSTOP-kehittämishankkeeseen, jonka tavoitteena sukupuoliin liittyvän tasa-arvosuunnittelun ja tasa-arvotyön sisältöjen kehittäminen Suomen opettajankoulutuslaitoksiin.

217. Vuonna 2017 Tilastokeskus selvitti työelämän muutosten vaikutuksia miesten ja naisten työmarkkina-asemaan ja samapalkkaisuuteen kunta-alalla vuosina 1995–2013. Tutkimuksen mukaan ammattirakenteen muutos on selvästi pienentänyt naisten ja miesten välisiä palkkaeroja erityisesti valtiolla. Kunta-alalla vaikutukset jäivät huomattavasti pienemmiksi. Sekä kunnissa että valtiolla ammatit jakautuvat edelleen voimakkaasti naisten ja miesten ammatteihin. Ammattien

eriytyminen on edelleen keskeinen sukupuolten palkkaeroja ylläpitävä tekijä molemmilla sektoreilla.

218. Vuonna 2017 toteutettiin Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) hanke ”Tasa-arvotietoinen budjetointi Euroopan sosiaalirahaston toiminnassa”. Hankkeessa selvitettiin missä määrin Suomi on rakennerahastoiminnassa ja muussa hallituksen budjettisuunnittelussa ottanut huomioon sukupuolten tasa-arvon näkökulmaa.

219. Opetussuunnitelman perusteet ja tasa-arvo-oppaat ohjaavat siihen, kuinka opetustoimen henkilöstö voi rohkaista ja tukea oppilaita tekemään työelämään, ainevalintoihin ja jatko-opintoihin liittyviä valintoja ilman sukupuoleen sidottuja rooleja ja ennakko-odotuksia. Opetushallituksen julkaisema Tasa-arvotyö on taitolaji -opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa on konkreettinen toimi sukupuolten segregaaion, sukupuolistereotyypioiden ja rakenteellisten esteiden poistamiseksi ammatinvalinnan suhteen.

ARTIKLA 11

Työelämän tasa-arvo

220. Hallitusohjelman painopisteitä on tasa-arvo työelämässä ja perheissä. Esimerkiksi sukupuolten välisten palkkaeroja tullaan pienentämään, määräaikaisiin työsuhteisiin liittyvää lainsäädäntöä täsmennetään ja perhevapailta palaavien työntekijöiden työsuhdeturvan parantamisen keinoja selvitetään.

221. Pitkän aikavälin tavoitteina ovat naisten ja miesten välisten palkkaerojen pienentäminen, sukupuolten jakautuminen eri ammatteihin entistä tasaisemmin, hoivavastuun tasaisempi jakautuminen perheissä sekä perhevapaajärjestelmän vastaavuus monimuotoisten perheiden tarpeisiin. Etnisiin ja muihin vähemmistöihin kuuluvien naisten työllisyyttä pyritään parantamaan. Lisäksi panostetaan siihen, ettei perheellistyminen heikennä vanhemman työmarkkina-asemaa. Perhevapaalla olevien paluuta työelämään tuettiin pilotilla, jossa perhekeskuksien yhteydessä tarjottiin ura- ja työnhakuvalmennusta.

222. Tasa-arvolaki kieltää yksiselitteisesti työntekijän syrjinnän raskauden tai perhevapaan perusteella. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on ollut asiaryhmä, josta tasa-arvovaltuutetulle tulee eniten työelämää koskevia syrjintäpäilyjä. Tasa-arvovaltuutettu käynnisti vuonna 2017 kampanjan raskaussyrjintää vastaan. Osana kampanjaa avattiin verkkosivusto, joka tarjoaa tietoa työntekijän oikeuksista ja toimintaohjeita sekä työntekijöille että työnantajille. Lisäksi keväällä 2018 lanseerattiin Edelläkävijät-kampanja, jolla työnantajia kannustetaan kehittämään perhemyönteisiä käytäntöjä ja työnantajakuvaansa. Parhaille perhemyönteisille työnantajille myönnettiin Edelläkävijä-tunnus.

223. Tasa-arvobarometrin 2017 mukaan entistä useampi palkansaaja arvioi sukupuolten tasa-arvon toteutuvan omalla työpaikalla erittäin hyvin. Naisista tätä mieltä oli 36 prosenttia ja miehistä 42 prosenttia (suositus 27).

224. Keskimääräiset palkkaerot, määräaikais- ja osa-aikaistyön haitat ja niiden sukupuolittuneisuus sekä työelämän segregaatio ovat edelleen haasteita työelämän tasa-arvossa Suomessa. Suomalaisten työmarkkinoiden haaste on eriytyneiden työmarkkinoiden aiheuttamat naisten ja miesten keskimääräiset palkkaerot. Keskimääräisistä palkkaeroista huolimatta naisten ja miesten samapalkkaisuus toteutuu työnantajakeskusjärjestöjen tietojen mukaan hyvin kaikilla työmarkkinasektoreilla. Vuoden 2014 tutkimusten perusteella Suomessa kaikkein naisvaltaisina alana on terveys- ja sosiaalipalvelut, joissa naisten osuus työntekijöistä on 87 prosenttia. Miesvaltaisimpia aloja ovat rakentaminen (naisia 8 %) ja kuljetus- sekä varastointiala (naisia 23 %). Työurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventämisessä on edetty muun muassa työ- ja elinkeinopalveluissa.

225. Tilastokeskuksen työvoimatutkimusten mukaan vuonna 2011 naispalkansaajista osa-aikaisia oli 19 prosenttia ja miehistä 9 prosenttia. Vuonna 2017 vastaavat luvut olivat naisten osalta 21 prosenttia ja miesten osalta 10 prosenttia. Ei-toivottu osa-aikatyö oli yleisempää naisten keskuudessa. Vuonna 2017 naiset vastasivat, että yleisin syy työskennellä osa-aikaisesti on koko-aikatyön puute. Miesten vastauksissa yleisin syy osa-aikatyöhön oli opiskelu.

Sukupuolten välinen palkkaero (suositus 27)

226. Kaikkien alojen keskimääräinen miesten ja naisten välinen palkkaero Suomessa on 16 prosenttia. Vuosien 2006–2015 samapalkkaisuusohjelman lopputuloksena palkkaero kaventui 20 prosentista vajaan 17 prosenttiin. Samapalkkaisuusohjelman 2016–2019 päätavoitteena on jatkaa aiempaa kehitystä, jotta keskimääräinen ansiotason ero kaventuisi 12 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä.

227. Palkkaerolle on monia syitä, kuten naisten ja miesten voimakas jakautuminen työmarkkinoilla ja koulutuksessa. Naisvaltaisten ammattien ja alojen palkat ovat systemaattisesti miesvaltaisia matalampia. Naisten koulutus- ja uravalinnat poikkeavat miesten valinnoista. Lisäksi määräaikainen työllistyminen, pitkät perhevapaat sekä perheensisäisten vastuiden jakautuminen epätasaisesti vaikuttavat naisten uramahdollisuuksiin sekä palkkakehitykseen.

228. Suomi edistää samapalkkaisuutta tavoitteellisesti. Lainsäädännöllä on nimenomaisesti kielletty syrjintä palkkauksessa. Samapalkkaisuus mainitaan prioriteettina sekä hallitusohjelmassa että hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa, ja lisäksi Suomi toteuttaa kolmikantaisia samapalkkaisuusohjelmia. Sukupuolten palkkaeroa on kavennettu virka- ja työsopimusratkaisulla ja palkkausjärjestelmillä, rahamääräisillä ja sekakorotuksilla sekä työehtosopimuksissa määritellyillä toimenpiteillä, työpaikan tasa-arvosuunnitelmilla, tukemalla naisten työuria sekä toteuttamalla segregaation lieventämiseen ja perhevapaiden tasaisempaan jakamiseen liittyviä hankkeita.

229. Tasa-arvolain mukaisesti työnantajan, jonka henkilöstön määrä on säännöllisesti vähintään 30 työntekijää, on laadittava joka toinen vuosi tasa-arvosuunnitelma. Tasa-arvosuunnitelma keskittyy erityisesti palkkaukseen ja muihin palvelussuhteiden ehtoihin, määrittelee työpaikalla

tasa-arvoa edistävät toimet sekä sisältää palkkakartoituksen. Tasa-arvosuunnitteluelvoituksen alaisia työnantajia on 7000–8000 ja oppilaitoksia noin 3000. Tasa-arvovaltuutetun valvontakäytännön perusteella palkkakartoitusten, kuten koko tasa-arvosuunnittelun, laadussa on edelleen paljonkin kehitettävää. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2020 raportin työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmista ja palkkakartoituksista yksityisellä ja julkisella sektorilla. Johtopäätös oli sama: suurimmat ongelmat koskivat palkkakartoitusten yleisyyttä ja laatua sekä tasa-arvosuunnitelmien laatua. Kehittämistarvetta on henkilöstön kanssa tehtävässä yhteistyössä, palkkavertailuissa, palkkatietojen käsittelyssä ja konkreettisissa toimenpiteissä.

230. Nykyisessä hallitusohjelmassa on sitouduttu vahvasti parantamaan palkka-avoimuutta kaikilla aloilla. Lainsäädäntötyöryhmä keskustelee palkkatietojen saatavuudesta hallitusohjelman mukaisesti kolmella eri tasolla, eli yksittäisten työntekijöiden, henkilöstöedustajien sekä henkilöstön tasolla. Työryhmä laatii näistä teemoista lainsäädäntöehdotuksen vuoden 2021 aikana.

231. Hallituksen samapalkkaisuusohjelmassa korostetaan samasta työstä saatavan saman palkan merkitystä. Palkkaeroa kavennetaan 2020–2023 aikana lukuisilla toimenpiteillä, kuten tutkimus- ja kehittämishankkeilla sekä valtioneuvoston ja keskeisten työmarkkinajärjestöjen yhteisillä toimenpiteillä (kolmikantainen samapalkkaisuusohjelma). Tutkimus- ja kehittämishankkeet koskevat työehtosopimusten samapalkkaisuutta tukevia palkkausjärjestelmiä ja sukupuolivaikutusten arviointia.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen (suositus 27)

232. Vuoden 2013 alusta tuli voimaan lainmuutos, jonka mukaan isällä on oikeus yhteensä enintään 54 arkipäivältä maksettavaan isyysrahaan, joka ei ole siirrettävissä toiselle vanhemmalle. Jos isä ei käytä oikeuttaan, se menetetään. Muutoksen jälkeen oikeus isyysrahaan ei ole sidoksissa vanhempainrahaan, eikä se myöskään enää vähennä niiden päivien lukumäärää, joilta vanhemmilla on oikeus vanhempainrahaan. Isyysraha tulee käyttää ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. Perhevapaat muodostuvat äidin äitiysrahakaudesta (105 arkipäivää), vanhempainrahakaudesta (158 arkipäivää), jonka voi pitää isä tai äiti, sekä isän isyysrahakaudesta (54 arkipäivää).

233. THL julkaisi vuonna 2017 laajan tutkimuksen perhevapaiden käytöstä ja tasa-arvosta. Tutkimuksen mukaan perhevapaiden kehittäminen on ajankohtaista työelämän muutosten ja perheiden moninaisuuden näkyväksi tulemisen takia. Vaikka isien perhevapaan käyttö on yleistynyt, naiset pitivät edelleen valtaosan perhevapaista. Vuonna 2016 äidit pitivät vanhempainpäivärahopäivistä 90,5 prosenttia. Lasten kotihoidon tuen saajista naisia on 93 prosenttia.

234. Vuoden 2017 tasa-arvobarometrissa vastaajat arvioitiin perhevapaille jäämisen olevan naisille helpompaa kuin miehille. Näin ajattelivat varsinkin yksityisen sektorin palkansaajat. Yksityisellä sektorilla työskentelevät arvioivat miesten perhevapaiden käytön hankalammaksi

verrattuna julkisella sektorilla työskenteleviin. Barometri osoittaa, että lasten hoidon katsotaan perheissä kuuluvan myös miehille.

235. Perhevapaiden epätasaiseen jakautumiseen on pyritty löytämään ratkaisua. Nykyinen hallitus on sitoutunut toteuttamaan yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa perhevapaaudistuksen. Tavoitteina on, että perhevapaat ja hoitovastuu jakautuvat perheissä tasaisesti molempien vanhempien kesken, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä vahvistuvat ja sukupuolten väliset palkkaerot pienenevät. Perheiden valinnan ja joustojen mahdollisuuksia perhevapaiden pitämisessä lisätään. Uudistus toteutetaan siten, että se kohtelee tasa-arvoisesti kaikkia, myös monimuotoisia perheitä ja huomioi yrittäjyyden eri muodot. Uudistus tulee toteuttaa niin, että äideillä ja isillä on yhtä paljon kiintiöityjä kuukausia. Isille kiintiöityjä ansiosidonnaisia vapaita pidennetään lyhentämättä äitien nykyisin käytettävissä olevaa osuutta. Lisäksi perhevapaiden tulee sisältää vapaasti valittava vanhempainvapaajakso. Molemmille vanhemmille maksetaan korotettua ansio-osaa nykyistä äitien osuutta vastaavasti. Uudistuksen tulee täyttää raskaussuojeludirektiivin ja työelämän tasapainodirektiivin vaatimukset. Kotihoidontuki jatkuu nykymuotoisena.

Perhevapaiden muutoksista

236. Hallitus on parantanut monimuotoisten perheiden oikeutta vanhempainpäivärahaan ja korottanut päivärahaetuuksien vähimmäismääriä.

237. Sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahasäännöksiä muutettiin viimeksi 1.3.2017 voimaan tulleella lailla. Säännöksiä muutettiin siten, että lapsen äidin naispuolisella avio- tai avopuolisella on oikeus vanhempain- ja isyysrahaan samoin perustein kuin lapsen äidin miespuolisella avio- tai avopuolisella. Rekisteröidyssä parisuhteessa eläviin puolisoihin tulivat sovellettaviksi samat vanhempainpäivärahasäännökset kuin aviopuolisoihin. Samaa sukupuolta olevalle avioparille, joka adoptoi lapsen yhdessä, tuli oikeus yhteen isyysrahakautteen. Lisäksi lakia muutettiin siten, ettei nykyistä tai aiempaa avio- tai avoliittoa lapsen äidin kanssa edellytetä lasta hoitavalta isältä vanhempain- tai isyysrahan saamiseksi.

238. Osana vuosien 2019–2022 julkisen talouden suunnitelmaa hallitus on päättänyt vahvistaa yhdenvertaisuutta vanhempainpäivärahajärjestelmässä. Eriarvoisuuden vähentämiseksi ja ensisijaisen etuuden painottamiseksi hallitus korotti vuoden 2019 alussa sairausvakuutuslain mukaisia vähimmäismääräisiä päivärahoja työmarkkinatukea vastaavalle tasolle. Hallitus teki vuoden 2020 alussa vielä 20 euron lisänoston vähimmäismääräiseen päivärahaan. Näin myös kaikkien pienituloisimpien pikkulapsiperheiden perusturva paranee. Lainmuutos, jolla adoptiovanhemman vanhempainrahakautta pidennettiin 233 arkipäivään lapsen hoitoon ottamisesta lukien tuli voimaan huhtikuussa 2019.

239. Vuonna 2019 vanhempainraha-oikeus myönnettiin kaikille lapsen perheen ulkopuolelta adoptoiville vanhemmille riippumatta siitä, minkä ikäinen lapsi on. Samalla adoptiotuen tasoa korotettiin. Myös lapsesta yksin huolehtivan äidin ja lapsen yksin adoptoivan vanhempainpäiväraha-oikeutta pidennettiin. Lisäksi pidennettiin monikkoperheen isän

isyysrahakautta, kun samalla kertaa perheeseen tulee useampi lapsi. Sairausvakuutuslakia muutettiin siten, että kunnallisen tai maakunnallisen luottamustoimen hoitamista ei pidetä ansiotyönä, jolloin vanhempainpäiväraha maksettaisiin vain vähimmäismääräisenä. Lainsäädännön selkeyttämiseksi äitiysraha-oikeutta koskeva säännös muutettiin sukupuolineutraaliksi siten, että lapsen synnyttänyt henkilö voi olla myös juridisesti mies.

Maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöryhmien asema työelämässä (suositus 27)

240. Maahanmuuttajamiesten ja -naisten välisessä työllistymisessä on havaittu merkittäviä eroja. Viiden ensimmäisen maassaolovuoden aikana miehistä 28 prosenttia oli työskennellyt tai opiskellut kaikkina näinä vuosina, kun naisilla vastaava luku on vain 16 prosenttia. Kotoutuminen ja kouluttautuminen kasvattavat naisten työllisyyttä vuosien kuluessa, mutta maahanmuuttajanaisten työllisyys ei yleensä saavuta miesten tasoa. Maahanmuuttajien ja vieraskielisten työllisyysaste on alhaisempi kuin kotimaisia kieliä puhuvien. Maahanmuuttajat työllistyvät muuta väestöä useammin koulutustaan vastaamattomiin töihin.

ARTIKLA 12

Terveyden edistäminen

241. Kouluterveyskysely tuottaa tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä, opiskelusta ja osallisuudesta, kuten myös avun saannista ja tarpeisiin vastaamisesta. Tietoa kerätään perusopetuksen, lukioiden ja ammattikoulujen oppilaita. Vuodesta 2017 lähtien kysely laajentui koskemaan myös kaikkia perusopetuksen neljännen ja viidennen luokan oppilaita sekä heidän huoltajiaan. Kysely toteutetaan joka toinen vuosi.

242. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin yhdenvertaisuutta on voitu seurata aiempaa paremmin, kun kouluterveyskyselyyn on vuonna 2017 tuotu taustatekijöinä maahanmuuttajatausta ja toimintarajoitteet. Vuonna 2017 kysely toteutettiin ensimmäistä kertaa suomen ja ruotsin lisäksi myös englannin, venäjän ja saamenkielisenä, jolloin entistä useammalla nuorella oli mahdollisuus osallistua kyselyyn. Kyselyn tulokset ovat saatavilla sukupuolen mukaan eriteltynä.

243. Kouluterveyskyselyn 2019 mukaan peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista tytöistä ja ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa opiskelevista tytöistä yli 30 prosenttia oli kokenut seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana. Seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat kyselyn mukaan merkittävästi yleisempiä esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla, ulkomaista syntyperää olevilla, toimintarajoitteisilla ja kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla. Osa nuorista jäi kyselyn mukaan myös vaille tukea koettuaan seksuaalista häirintää tai väkivaltaa.

244. THL on suositellut maksutonta ehkäisyä nuorille jo pitkään, mutta asia tähän mennessä on toteutettu vain n. 35 kunnassa. Eniten abortteja tehdään 20–25-vuotiaille, joihin ehkäisyn maksuttomuus harvoin ulottuu. Ehkäisyn hintataso ja se, että kaikki kunnat eivät tarjoa maksutonta ehkäisyä, asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan. Suomessa tehtyjen aborttien määrä on ollut jo

pitkään laskussa, mutta niiden tekeminen keskittyy jatkuvasti enemmän matalasti koulutettuihin ja pienituloisiin väestöryhmiin.

245. Suomessa on toteutettu raportointijaksolla useita nuorten mielenterveyteen liittyviä kampanjoita ja hankkeita. Vuonna 2016 toteutettiin nuorille suunnattu Sekasin-kampanja, jonka tarkoituksena oli nostaa nuorten mielenterveysongelmia julkiseen keskusteluun sekä madaltaa kynnystä keskustella niistä. Osana kampanjaa esitettiin draamasarja sekä avattiin verkkoon viikon ajan keskustelua tukeva chat, joka oli hyvin suosittu.

246. Väestön mielenterveystaidot ja eri alojen ammattihenkilöiden mielenterveysosaaminen olivat osa hallituksen 2015–2019 kärkihanketta, joka tähtäsi hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä terveyserojen kaventamiseen. Suomen Mielenterveysseura kouluttaa ammattilaisia, jotka toteuttavat Mielenterveyden ensiapu -koulutuksia kansalaisille ja eri alojen ammattihenkilöille.

247. Tutkimusten mukaan tytöistä ja naisista joka kymmenes sairastuu johonkin syömishäiriöön. Syömishäiriöiden hoitoa ohjataan omalla Käypä hoito -suosituksella. Sen mukaan varhainen hoitoon pääsy, tehokas ravitsemustilan korjaaminen ja aktiivinen lähestymistapa hoitoon johtavat parempaan toipumisennusteeseen. Suomessa vuonna 2004 perustettu Syömishäiriöliitto (SYLI) on valtakunnallinen järjestö, joka edustaa syömishäiriöön sairastuneita ja heidän läheisiään. Sen jäsenjärjestöt tarjoava alueellista tukea. Liitolla on tukipuhelin ja vertaistukea tarjoava chat-palvelu (suositus 15).

Mielenterveys- ja päihdetyö (suositus 29)

248. Valtioneuvoston nuorisolakiin (1285/2016) perustuneen valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2017–2019 tarkoituksena oli edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Yksi ohjelman tavoitteista oli varmistaa, että yhä harvemmillä nuorella olisi mielenterveysongelmia. Myös valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 sisälsi mielenterveyttä koskevia toimenpiteitä.

249. THL:ssä on julkaistu vuonna 2015 ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma, joka tukee ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) toimeenpanoa. Toimintaohjelman yhtenä tavoitteena on kehittää ehkäisevää päihdetyötä kuntatasolla siten, että nuorisotoimi on vahvasti mukana nuorten päihteiden käytön ehkäisemisessä. Hallituskaudella 2015–2019 käynnistettiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä eriarvoisuuden vähentämisen ohjelma, jonka myötä pyrittiin lisäämään terveitä elämäntapoja, kuten liikuntaa, vahvistamaan mielenterveyttä sekä kaventamaan hyvinvointi- ja terveyseroja.

250. Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi sisältää 93 kansallista toimenpidettä 0–17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvan henkisen ja fyysisen väkivallan sekä seksuaaliväkivallan ehkäisemiseksi erilaisissa kasvu- ja toimintaympäristöissä. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyyn tähtäävä ”Turvallisesti kaiken

ikää' -ohjelma 2021–2030 sisältää 89 toimenpidettä vammojen ehkäisemiseksi elämänkulun eri vaiheissa. Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030 mainitsee lasten ja nuorten mielenterveyden yhtenä painopistealueenaan.

251. Oppilaiden hyvinvointi ja tukipalvelut ovat olleet vahvasti esillä uusissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sekä tulevissa lukion opetussuunnitelman perusteissa. Lisäksi mm. 'Liikkuva koulu' -hanke pyrkii vaikuttamaan terveellisen elämäntavan omaksumiseen. Hanke on sukupuolinäkökohdiltaan valtavirtaistettu ja nykyisen hallitusohjelman aikana laajennettu myös hankkeiksi 'Liikkuva opiskelu' ja 'Liikkuva aikuinen'.

252. Esi- ja perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus saada koulupsykologin, -kuraattorin, kouluterveydenhoitajan ja -lääkärin palveluita. Kouluterveydenhuolto on lakisääteistä ja maksutonta terveydenhuoltoa kaikille peruskoululaisille. Kouluterveydenhuollon tavoitteena on oppilaiden terveyden edistäminen sekä terveen kasvun, kehityksen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukeminen yhteistyössä vanhempien, opettajien ja muun oppilashuollon kanssa. Opiskeluterveydenhuollon tavoitteena on tukea opiskelijaa opiskelukyvyllä ylläpitämisessä, itsehoidossa, riittävässä elämän hallinnassa sekä terveyden ja toimintakyvyn ylläpitämisessä ja saavuttamisessa. Mielenterveysasiat sekä huumausaineiden ja alkoholin käyttö otetaan esille mm. terveystarkastusten yhteydessä, mutta myös perusopetuksen terveystieto-oppiaineen sisällöissä.

Sukupuolen vahvistaminen ja sterilisaatio (suositus 29)

253. Hallitus parantaa sukupuolensa korjaavien itsemääräämisoikeutta. Hallitusohjelman mukaan säädetään itsemääräämisoikeutta kunnioittava laki sukupuolen vahvistamisesta. Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä poistetaan ja lääketieteelliset hoidot eriytetään juridisen sukupuolen korjauksesta. Sukupuolen voi hakemuksesta korjata täysi-ikäinen henkilö, joka esittää perustellun selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa korjattavaan sukupuoleen. Sukupuolen korjaamiseen tulee harkinta-aika. Myös henkilötunnuksen sukupuolisidonnaisuudesta luovutaan.

254. Vuoden 2015 uudistuksessa tasa-arvolakiin lisättiin kielletyksi sukupuolisen syrjinnän perusteiksi sukupuoli-identiteetti sekä sukupuolen ilmaisu. Kielletyksi tuli myös syrjintä, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen. Säännöksillä on erityisesti haluttu parantaa transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden oikeussuojaa. Lisäksi viranomaisille, koulutuksen järjestäjille sekä työnantajille on säädetty velvollisuus ehkäistä ennalta sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää.

255. Oikeusministeriö on koordinoimassaan 'Rainbow Rights promoting LGBTI Equality in Europe' -hankkeessa julkaissut oppaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Opas on suunnattu viranomaisille sekä eri alojen ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Se pyrkii tekemään tunnustettavammaksi

haastavat tilanteet, joita HLBTI-henkilöt kohtaavat eri elämänalueilla sekä antamaan työkaluja, joiden avulla ammattilaiset voivat edistää yhdenvertaisuutta.

256. Steriloimislain 2 §:n vammaisia naisia koskevaa säännöstä steriloinnin rajoittamisesta ei ole kumottu.

ARTIKLA 13 – 15

257. Artiklojen osalta viitataan edellisiin määräaikaissäätöihin.

ARTIKLA 16

Avioliitto ja perhe

258. Vuonna 2017 tuli voimaan avioliittolain muutos, jonka mukaan samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat solmia avioliiton.

259. Vuoden 2018 äitiyslain myötä lapsen synnyttäneen äidin naispuolinen kumppani voidaan vahvistaa äidiksi lapsen synnyttäjän ohella, kun lapsi on hankittu yhteistuumin hedelmöityshoidon avulla. Äitiys vahvistetaan maistraatin tai tuomioistuimen päätöksellä noudattaen menettelyä, joka vastaa pitkälti isyyden vahvistamismenettelyä.

260. Avioliittolain mukaan puoliset ovat keskenään yhdenvertaiset ja kummankin puolison tulee kykynsä mukaan ottaa osaa perheen yhteiseen talouteen ja puolisoitten elatukseen. Avioeroon tuomittaessa voidaan puoliso, tämän kykyisyys ja muut olosuhteet huomioon ottaen, määrätä maksamaan toiselle puolisolle elatusapua, jos tämä harkitaan kohtuulliseksi ja toisen puolison katsotaan elatusapua tarvitsevan. Tarvittaessa myös avioliiton aikana voidaan puoliso määrätä maksamaan toiselle elatusapua.

261. Suomen aviovarallisuusjärjestelmän taustalla on edellä mainitut periaatteet molempien puolisoitten tasavertaisuudesta sekä keskinäisestä taloudellisesta riippuvuudesta. Sen lisäksi aviovarallisuusjärjestelmään on sisällytetty periaatteet, joilla ennaltaehkäistään taloudellisesti kohtuuttomien tilanteiden syntymistä. Avioliiton solmiminen ei aiheuta muutoksia puolisoitten omistussuhteisiin avioliiton aikana. Avioeron perusteella toimitettavassa omaisuuden jaossa puolisoitten kaikki omaisuus jaetaan pääsäännön mukaan tasan. Tästä pääsäännöstä poiketaan, jos puoliset ovat tehneet avioehtosopimuksen. Avioehtosopimuksessa puoliset voivat esimerkiksi sopia, että avioliiton purkauduttua kumpikin puoliso pitää oman omaisuutensa itsellään tai että tietty omaisuus jää jaon ulkopuolelle. Omaisuuden jakoa voidaan myös sovittaa, jos jako muutoin johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen tai siihen, että toinen puoliso saisi perusteetonta taloudellista etua. Osituksen sovittelua harkittaessa on otettava erityisesti huomioon avioliiton kesto-aika, puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi sekä muut näihin verrattavat puolisoitten taloutta koskevat seikat (suositus 39).

YLEISSOPIMUKSEN NÄKYVYYS

262. Komitean edelliset loppupäätelmät jaettiin laajasti viranomaistahoille, eduskuntaan, kansalaisjärjestöille, uskonnollisille yhteisöille ja työmarkkinajärjestöille.

263. Keväällä 2017 ulkoministeriö järjesti yhteistyössä eduskunnan naisverkoston, Naisten linjan ja Naisjärjestöjen keskusliiton kanssa seminaarin naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Yksi seminaarin tavoitteista oli edistää yleissopimuksen näkyvyyttä ja komitean suositusten täytäntöönpanoa (suositukset 9 ja 42). Yleissopimuksen teksti, määräaikaisraportit ja komitean antamat suositukset ovat saatavilla ulkoministeriön verkkosivuilta.

264. Ihmisoikeuskeskus järjesti lisäksi syyskuussa 2019 seminaarin, jossa keskusteltiin GREVION antaman raportin tuloksista.

AGENDA 2030 (suositus 41)

265. Suomen hallitus on ryhtynyt määrätietoisesti globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda2030) toimeenpanoon. Kansallisessa toimeenpanosuunnitelmassa työn painopisteiksi on valittu resurssiviisas ja hiilineutraali Suomi sekä yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi. Hallituksen toimeenpanosuunnitelma päivitetään neljän vuoden välein uuden suunnitelman laadinnan yhteydessä.¹¹

266. Hallitus luovutti vuonna 2020 eduskunnalle globaalin kestävän kehityksen Agenda2030-toimintaohjelman. Ohjelma sisältää Suomen ohjaavat periaatteet Agenda2030:n tavoitteiden täytäntöönpanon saavuttamiseksi.¹²

267. Suomi raportoi Agenda2030:n kansallisesta toimeenpanosta YK:n korkean tason kestävän kehityksen foorumissa ensimmäisen kerran vuonna 2016 ja uudelleen vuonna 2020.¹³

268. Viides tavoite, sukupuolten tasa-arvon saavuttaminen sekä kaikkien naisten ja tyttöjen oikeuksien ja mahdollisuuksien vahvistaminen, huomioidaan sekä itsenäisenä tavoitteena että läpileikkaavana periaatteena kansallisessa päätöksenteossa. Globaalisti Suomi keskittää YK-rahoitustaan naisten ja tyttöjen aseman kannalta tärkeimmille YK-järjestöille, joiden keskeisenä tehtävänä on kehittyvien maiden tukeminen Agenda2030:n viidennen tavoitteen toimeenpanossa. Myös Suomen kahdensivuisessa kehitysyhteistyössä painotetaan sukupuolten välisen tasa-arvon kysymyksiä. Suomalaisten kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö ulottuu ruohonjuuritasolle ja vaikuttaa monissa maissa naisten ja tyttöjen aseman paranemiseen.

¹¹

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79854/VNK_J0317_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹² <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162475>

¹³ <https://kestavakehitys.fi/agenda2030/toimeenpano-suomessa>

MUIDEN SOPIMUSTEN RATIFIOINTI (suositus 43)

269. Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirja tulivat Suomessa voimaan 10.6.2016.

270. Tahdonvastaisesti kadonneiden henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin valmistelutyöt ovat käynnissä.

271. Hallitus on selvittänyt siirtotyöntekijöiden ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ratifioinnin edellytyksiä vuosina 1992, 2004 ja 2011. Lausuntokierroksen jälkeen hallitus totesi ratifioinnin olevan tarpeeton, sillä Suomen lainsäädäntö ei erottele siirtotyöntekijöitä muista maahanmuuttajista. Heitä suojaavat samat perustuslailliset oikeudet ja Suomen ratifioimat ihmisoikeussopimukset kuin muitakin maahanmuuttajia.

272. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimus nro 189 kotitaloustyöntekijöiden ihmisarvoisesta työstä tuli Suomen osalta voimaan tammikuussa 2016. Sopimuksen ratifiointi edellytti Suomessa kotitaloustyöntekijöistä annetun lain kumoamisen ja kotitaloustyöntekijöiden saattamisen yhdenvertaisen kohtelun piiriin.

273. Hallitus harkitsee väkivallan ja häirinnän poistamista työelämässä koskevan ILO:n yleissopimuksen nro 190 ratifiointia.

274. Hallitus selvittää alkuperäiskansoja ja heimokansoja koskevan ILO:n yleissopimuksen nro 169 mahdollista ratifiointia.

275. Pohjoismainen saamelaisopimus, joka neuvoteltiin Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä, parafoitiin tammikuussa 2017. Ennen sopimuksen allekirjoittamista se tulee saattaa saamelaiskäräjien hyväksyttäväksi. Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjät yhdessä ovat laatineet hallituksille ehdotuksen joidenkin sopimusasioiden uudelleenneuvottelemiseksi.